

USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

Canada

Гендерна рівність і органи адміністрування виборів: Посібник кращих практик

Гендерна рівність і органи адміністрування виборів: Посібник кращих практик

Гендерна рівність і органи адміністрування виборів: Посібник кращих практик

Автори:

Сара Біблер

Васу Мохан

Кеті Райан

Ця публікація стала можливою завдяки фінансовій підтримці, наданій Агентством США із міжнародного розвитку (USAID). Це видання було перекладене з англійської мови на українську Міжнародною фундацією виборчих систем (IFES) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), Міністерства міжнародних справ Канади (Global Affairs Canada) та британської допомоги (UK aid) від уряду Великої Британії. Будь-які думки, викладені у цій публікації, належать автору і не обов'язково відображають погляди IFES, Агентства США з міжнародного розвитку (USAID), уряду США, Міністерства міжнародних справ Канади, уряду Канади або уряду Великої Британії.

Гендерна рівність і органи адміністрування виборів: Посібник кращих практик
Авторське право © 2014 Міжнародна фундація виборчих систем (IFES). Усі права захищені.

Переклад: Ірина Коваленко

Редагування: Яна Ропаяєва, Оксана Ярош, Сергій Савелій, Наталія Балюк, Діана Дзюба

Дизайн україномовного видання: Родіон Величенко

Друк: AK Group, Україна

Відтворення або передача будь-якої частини цього видання у будь-якій формі та будь-якими способами, електронними чи механічними, включаючи фотокопіювання, запис або будь-який інший спосіб зберігання і пошуку інформації, категорично заборонені без письмової згоди IFES.

Запит на отримання письмового дозволу повинен містити наступну інформацію:

- Опис форми та способу відтворення матеріалу, на копіювання якого запитують дозвіл;
- З якою метою буде використано копійований матеріал і в який спосіб;
- Ім'я та посада заявника, назва компанії або організації, номер телефону, номер факсу, адреса електронної пошти та поштова адреса.

Прохання надсилати усі запити на отримання письмового дозволу на адресу:

International Foundation for Electoral Systems

2011 Crystal Drive, 10th Floor

Arlington, VA 22202

Електронна пошта: editor@ifes.org

Факс: 202.350.6701

Усі фото є власністю IFES.

Зміст

Передмова		1
Розділ 1	Вступ	3
Розділ 2	Ґендерний глосарій	4
Розділ 3	Обґрунтування участі жінок у політичних процесах та у прийнятті рішень	6
Розділ 4	Ґендерні бар’єри участі жінок у політичному житті	8
Розділ 5	Основні міжнародні правові інструменти, стандарти та багатосторонні ініціативи із підвищення рівня участі жінок у виборах	10
Розділ 6	Інституційні заходи, які використовуються органами адміністрування виборів/моделі кращих практик	13
Розділ 7	Виборчий цикл	19
Розділ 7.1	Нормативно-правова база	21
Розділ 7.2	Планування і реалізація	33
Розділ 7.3	Просвіта і навчання	38
Розділ 7.4	Реєстрація виборців	47
Розділ 7.5	Передвиборча кампанія	53
Розділ 7.6	Виборчі процедури і день голосування	58
Розділ 7.7	Встановлення та підтвердження результатів виборів	63
Розділ 7.8	Післявиборчий період	66
Розділ 8	Ґендер та інвалідність	70
Ґендер і вибори: бібліографія		79

Передмова

Право обирати і бути обраним належить до прав людини. Головне завдання будь-якого органу адміністрування виборів (ОАВ) – забезпечити такий процес голосування, у якому зможуть взяти участь усі громадяни, які мають право голосу. Більшість національних переписів населення показують, що жінки становлять переважну частину серед осіб, які мають право голосу, і чим старша вікова група населення країни, тим більша частка жінок. Попри те, що необхідною умовою встановлення миру і справедливості в усьому світі є повна і рівноправна участь жінок в усіх сферах політичного, економічного і соціального життя, досягнення цієї мети досі є складним. Складно знайти сферу, у якій рівноправна участь жінок є більш важливою, аніж у виборчому процесі країни, де активна участь у політичному житті громадян незалежно від статі зміцнює демократію. Незважаючи на важливість активного залучення чоловіків і жінок на всіх етапах виборчого процесу, особливі ґендерні потреби часто залишаються без належної уваги під час аналізу, планування і реалізації діяльності із організації та проведення виборів. Це негативно впливає на участь жінок як виборниць, кандидаток, а також як членкинь органів адміністрування виборів.

Працюючи з ОАВ по всьому світу, Міжнародна фундація виборчих систем (IFES) сприяє рівноправній участі у політичних процесах. Робота IFES охоплює співпрацю із Об'єднаною виборчою комісією М'яни щодо посилення участі жінок у виборах; забезпечує навчання з питань ґендеру і надання технічної допомоги для збільшення кількості жінок, що задіяні в організації і проведенні виборів на Гаїті; а також реалізовує програми тренінгів із жіночого лідерства у шести провінціях в Індонезії з метою збільшення представництва жінок у органах адміністрування виборів. Завдяки цим та іншим ініціативам IFES заохочує жінок долучатися до демократичного процесу. Основна частина роботи IFES – це забезпечення сталих механізмів, які сприятимуть розвиненню здатності ОАВ адмініструвати вибори, виходячи з принципу інклюзивності.

Цілеспрямовано і активно інтегруючи ґендерні питання до аналізу, планування і проведення усіх своїх заходів, ОАВ можуть відігравати вирішальну роль у максимізації участі жінок у виборах. Із огляду на це, публікація IFES «Ґендерна рівність і органи адміністрування виборів: посібник кращих практик» – це інструмент адвокації, який призначений бути системою рекомендацій для ОАВ на шляху до здійснення ґендер-позитивного планування та реалізації своєї діяльності. Опираючись на кращі світові практики у сфері ґендеру та виборів, а також на успішні приклади з діяльності ОАВ по всьому світу, ґендерний посібник надає практичну інформацію і рекомендації щодо того, як вирішувати проблеми ґендерних бар'єрів і заохочувати рівноправну участь жінок і чоловіків на всіх етапах виборчого процесу.

Просування повноцінної політичної участі жінок є важливим не тільки для самих жінок; воно також впливає на здатність суспільства реалізувати свій потенціал. ОАВ як основні адміністратори виборів у більшості країн повинні свідомо займатися питаннями рівності прав і підтримувати рівні права жінок і чоловіків на участь у політичному житті. Із огляду на це, IFES із радістю додає цей ґендерний посібник до своєї колекції інструментів, розроблених із метою підвищення інклюзивності виборчих інституцій, яка існуватиме й після завершення періоду надання міжнародної допомоги.

Уільям Р. Свіні,
молодший.

Президент і головний
виконавчий директор IFES

Розділ 1 Вступ

Повноцінна участь жінок і чоловіків у політичних процесах та процесах прийняття рішень у країні як виборців, кандидатів, виборних посадових осіб та працівників органів адміністрування виборів є вкрай важливою. Завдяки прийняттю міжнародних документів, що закладають правове підґрунтя для реалізації таких положень, зростанню уваги до питання розширення прав і можливостей жінок зі сторони урядів, міжнародної спільноти, громадянського суспільства і ділових кіл, а також завдяки дедалі потужнішому жіночому руху, відбулося багато позитивних змін і наразі жінки відіграють більш важливу роль в управлінні країнами, ніж будь-коли раніше. Проте, враховуючи, що жінки становлять тільки 21.7% парламентарів світу, у багатьох країнах вони продовжують залишатися маргіналізованими та недопредставленими у політичних і виборчих процесах. Безперечно, необхідність зробити рішучі кроки для досягнення ґендерної рівності у цій сфері все ще перебуває на порядку денному.

Політика та програми ОАВ можуть значною мірою впливати на рівень забезпечення участі жінок у виборах. Ось чому важливо, щоб органи адміністрування виборів цілеспрямовано брали до уваги ґендерні питання і діяли на випередження під час аналізу, планування і проведення усіх своїх заходів, а також під час взаємодії з іншими зацікавленими сторонами, залученими до виборів. Попри те, що існують позитивні приклади ОАВ, котрі мають ґендерно-чутливу політику й практику, ОАВ у цілому можуть зробити значно більше для того, щоб всеосяжно і повноцінно інтегрувати ґендерні питання у межах власних організацій, а також у виборчі процеси і заходи.

Із огляду на це, метою розробки цього посібника є надання такого ресурсу для ОАВ, зокрема, для Виборчої комісії Непалу (ВКН) та тих органів, що залучені до організації та адміністрування виборів, який допоможе розробити інтегрований підхід до ґендерних питань у процесі адміністрування виборів. Керуючись таким підходом, ОАВ відіграватиме ключову роль у збільшенні участі жінок у виборах. У свою чергу, це призведе до формування більш репрезентативних та демократичних суспільств. Беручи виборчий цикл за основу і враховуючи кращі світові практики, цей посібник визначає основні дії ОАВ на кожному етапі циклу для урахування й забезпечення потреб жінок, а також розробки та реалізації відповідних політик і програм.

Розділ 2 Гендерний глосарій

Термін	Визначення
Виборчий цикл	Всеохоплюючий аналітичний підхід, що розглядає вибори не як окрему подію, а як постійний циклічний процес.
Орган адміністрування виборів (ОАВ)	Організація або орган, які були створені з метою управління одним або декількома найважливішими елементами у проведенні виборів та які наділені відповідними юридичними повноваженнями. Термін «орган адміністрування виборів» або «ОАВ» був прийнятий для позначення органу або органів, відповідальних за адміністрування виборів, незалежно від характеру загальної організаційної структури на місцях.
Зацікавлені сторони (стейкхолдери) виборчого процесу	Будь-яка особа або група осіб, що мають інтерес або очікування певного рівня продуктивності або дотримання норм законодавства від органу адміністрування виборів та його стратегічних дій і відповідних заходів. До зацікавлених сторін у виборчій сфері належать персонал ОАВ, політичні партії і кандидати/кандидатки, законодавчі та виконавчі органи влади, органи вирішення виборчих спорів, організації громадянського суспільства, національні та міжнародні спостерігачі за проведенням виборів, місцеві громади і групи меншин тощо.
Гендер	Культурно детермінована і соціально сконструйована категорія, що характеризує певні очікування щодо ролей і поведінки чоловіків і жінок, а також взаємовідносин між ними.
Гендерна рівність	Відсутність дискримінації за ознакою статі при розподілі благ та ресурсів, а також можливість жінок і чоловіків користуватися правами людини та іншими правами, закріпленими законодавством.

Визначення	Визначення
Ґендерний мейнстрімінг/ Інтеграція	Процес інтеграції питань, що стосуються жінок і чоловіків, у процес планування, реалізації та оцінки усієї діяльності з метою забезпечення їхніх рівних прав та можливостей. Ефективний ґендерний мейнстрімінг спрямований на подолання характерних бар'єрів, що перешкоджають повноцінній участі жінок і чоловіків у політичному, економічному, громадському та суспільному розвитку.
Ґендер-позитивний	Цілеспрямована діяльність і заходи для досягнення ґендерної рівності шляхом усунення та подолання ґендерних бар'єрів на шляху до рівної участі жінок і чоловіків.
Ґендерна перспектива	Розгляд впливу ґендерних очікувань на владні відносини; участь жінок і чоловіків у економічній, політичній та соціальній сферах; різні можливості жінок та чоловіків.
Ґендерно-чутливий	Підхід до планування і реалізації заходів, який визначає ґендерні відмінності між пріоритетами, інтересами і викликами для жінок і чоловіків, а також те, який вплив вони мають на ґендерну рівність.
Ґендерно-специфічний	Чітке визначення того, як окрема діяльність, план або стратегія допоможуть у вирішенні ґендерних питань.
Стать	Біологічні характеристики, які визначають людей як осіб жіночої або чоловічої статі.
Розширення прав і можливостей жінок	Відчуття жінками власної гідності; право мати і робити власний вибір; доступ до можливостей та ресурсів; можливість контролювати власне життя, як вдома, так і поза його межами; здатність впливати на напрямок соціальних змін.

Розділ 3 Обґрунтування участі жінок у політичних процесах та у прийнятті рішень

Вкрай важливо, щоб жінки і чоловіки були повноцінними і активними учасниками у політичних процесах країни та на рівнях прийняття рішень. Рівні права чоловіків і жінок в усіх аспектах політичного, економічного і соціального життя та відсутність дискримінації є фундаментальними принципами у сфері прав людини. Ці права закріплені у текстах міжнародних та регіональних документів з прав людини, що випливають з новаторської Загальної декларації прав людини 1948 року, у Статті 1 якої йдеться про те, що «всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах».

Дотримання принципів у сфері прав людини – не єдина причина, і з огляду на яку жінкам повинна бути надана можливість брати повноцінну участь у політичному житті. Для цього існують й інші важливі практичні причини. По-перше, **жінки становлять щонайменше половину населення країни**, і якщо вони ізольовані від повної і рівноправної участі у політичних процесах і процесах прийняття рішень, країна не може вважатися повністю демократичною. Як стверджує Принцип 4 Загальної Декларації про Демократію, прийнятої Міжпарламентським союзом, «досягнення демократії передбачає встановлення справжніх партнерських стосунків між чоловіками і жінками у веденні усіх справ суспільства, в якому вони працюватимуть на принципах рівності і взаємодоповнюваності, отримуючи взаємне збагачення від своїх відмінностей».

По-друге, **залучення жінок до процесів прийняття рішень та управління країною має важливе значення для підтримки динамічного суспільства**. Зазвичай їхні міркування також охоплюють потреби їхніх родин, що робить їхнє бачення проблем набагато ширшим. Жінки мають інший досвід, специфічні потреби та інакший погляд на проблеми, ніж чоловіки. Залучення жінок і врахування цих відмінностей допомагає забезпечити більш представницьке суспільство, тобто таке, у якому при розробці політики і програм беруться до уваги потреби дівчат та жінок. Крім того, **суспільства, які є більш інклюзивними щодо жінок, особливо жінок із інвалідністю і жінок із маргіналізованих груп, часто мають нижчий рівень насильства і є більш толерантними**. Це має позитивний вплив на усіх: жінок, чоловіків, дівчат і хлопців.

«Очевидно, що демократичне управління не може бути повністю досягнуто без всебічної участі та залучення жінок».

Хелен Кларк, Адміністраторка ПРООН та колишня прем'єр-міністерка Нової Зеландії

Зрештою, **залучення жінок має економічний сенс**. Великі інституції, такі як Всесвітній економічний форум, Всесвітній соціальний форум, Економічна і соціальна комісія для Азії і Тихого океану та компанія McKinsey & Company – провідна міжнародна організація управлінського консалтингу, – всі вони прийшли до висновку, що ґендерна рівність призводить до процвітання суспільства та до кращої роботи бізнесу.¹ Органи адміністрування виборів не є прибутковими організаціями, але вони часто оперують багатомільйонними бюджетами та несуть відповідальність перед громадянами своєї країни за управління та максимально ефективне і раціональне витрачання цих коштів. Залучення жінок на всіх рівнях організації сприятиме досягненню цієї мети.

«Серед усіх проблем і можливостей у нашому сучасному світі один факт є непохитним: країни і компанії з більш високим рівнем ґендерної рівності знаходяться на більш високому рівні за своїм ростом і продуктивністю... а ріст є більш інклюзивним, що приносить користь нам усім».

Мішель Бачелет, Президентка Чилі і колишня виконавча директорка програми «ООН Жінки»

Таким чином, повноцінна участь жінок у політичних і виборчих процесах не є чимось таким, до чого ОАВ повинен прагнути лише тому, що це є одним із основних прав людини; залучення жінок має практичний сенс. Нездатність це забезпечити може призвести до втрати можливості проведення вільних і справедливих виборів та побудови більш інклюзивного, демократичного і заможного суспільства.

¹ Lewis, K. (2011). The Gender Dividend: A Business Case for Gender Equality. New York: United Nations [Льюїс К. (2011). Ґендерні дивіденди: приклад з практики бізнесу на користь ґендерної рівності. Нью Йорк: ООН]. <http://www.unwomen.org/~d/media/Headquarters/Media/Publications/en/UNWomenTheGenderDividend.pdf>.

Розділ 4 Гендерні бар'єри участі жінок у політичному житті

Участі жінок у виборчому процесі часто заважають різноманітні політичні, юридичні, соціальні, економічні й культурні бар'єри, тому важливо, щоб орган адміністрування виборів визначив ці фактори та протидіяв їм з урахуванням специфіки конкретної країни. Такий ретельний аналіз, що допоможе розвитку виборчих процесів та процедур з урахуванням ґендерних питань, краще проводити, консультуючись із жіночими групами та іншими зацікавленими сторонами.

Одним із бар'єрів участі жінок у політичному житті у світовій практиці є те, що в них частіше, ніж у чоловіків, відсутні громадянство, свідоцтво про народження чи укладання шлюбу або ж інші документи, необхідні для реєстрації виборців. Такі бар'єри існують через відсутність ґендерно-чутливих положень у національному законодавстві та інших нормативно-правових

актах. Закони й процедури мають прямо визначати право жінок на участь у політичному житті та забороняти ґендерну дискримінацію впродовж виборчого процесу.

Наступним бар'єром є відносна обмеженість ресурсів у жінок, включаючи часові та економічні. Усталені ґендерні ролі, наприклад, схильність жінок брати на себе основну відповідальність за догляд за дітьми та ведення домашнього господарства, часто не залишають жінкам достатньо часу для участі в політичних заходах. Реєстрація для участі у виборах та саме голосування нерідко вимагають тривалого терміну очікування або подолання значної відстані, що може стати на заваді виконанню жінками тих обов'язків, які їм приписують. Такі бар'єри є особливо складними для жінок з інвалідністю, вагітних, похилого віку та представниць національних меншин, що можуть проживати у місцях, віддалених від центрів реєстрації.² Крім того, жінки, загалом, є біднішими та не мають необхідного контролю над ресурсами, що обмежує їхні можливості як кандидаток, виборниць, учасниць виборчих кампаній, членкинь виборчих комісій або спостерігачок на виборах. Обмежений доступ до економічних активів також впливає на здатність жінок претендувати на виборні посади, адже, порівняно з чоловіками, вони мають менший обсяг ресурсів, які можна витратити на передвиборчу кампанію.

Ґендерні ролі жінок та чоловіків формуються під впливом культурних та релігійних традицій, що також може обмежувати незалежність жінок та знеохочувати їх до реалізації своїх виборчих прав. Деякі культурні традиції можуть зумовлювати низький рівень освіти та писемності, а також інші бар'єри у отриманні знань, що додатково знижують рівень громадянської та політичної свідомості. Вони також посилюють ґендерно-диференційовані очікування, що відмежовують жінок від керівних посад та підривають впевненість жінок у собі, послаблюють їхню участь у політичній діяльності та асертивність. І, насамкінець, конкурентна природа політичних процесів, які часто сприймаються як «гра з нульовою сумою», може обмежувати суспільну підтримку висування жінок на виборні посади або їхню участь в суспільному житті.

Подолання згаданих вище бар'єрів додатково ускладнюється через ґендерно-специфічні проблеми, пов'язані з безпекою. Відсутність жінок серед охоронців на виборчих дільницях, небезпечні транспортні маршрути та погана інфраструктура позбавляють жінок можливості брати участь в агітаційних і передвиборчих кампаніях та навіть у голосуванні. Усунення цих різнопланових, але взаємопов'язаних бар'єрів, що перешкоджають участі жінок у політичному житті, вимагає вжиття відповідних заходів на усіх етапах виборчого циклу.

² IFES and NDI (2014). "Equal Access: How to Include Persons with Disabilities in Elections and Political Processes" [IFES та NDI (2014). «Рівний доступ: Як включати людей з інвалідністю у вибори і політичні процеси»]. http://www.ifes.org/~media/Files/Publications/Books/2014/Equal%20Access_How%20to%20include%20persons%20with%20disabilities%20in%20elections%20and%20political%20processes.pdf.

Розділ 5 Основні міжнародні правові інструменти, стандарти та багатосторонні ініціативи із підвищення рівня участі жінок у виборах

Право жінок на повноцінну участь у політичних та виборчих процесах у країні на рівні з чоловіками — одне з основних прав людини. Ці права визнані низкою міжнародних та регіональних документів. Серед них *Загальна декларація прав людини*, *Міжнародний пакт про громадянські та політичні права*, *Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок*, *Резолюція Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека»* та *Конвенція про права осіб з інвалідністю*. Ці міжнародно-правові акти доповнюються низкою регіональних документів, як-от *Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод* та *Африканська хартія прав людини і народів*. До того ж існують інші договори, що стосуються країн-членів певних регіональних організацій, наприклад, Організації з безпеки й співробітництва в Європі (ОБСЄ), Співтовариства розвитку Півдня Африки, Економічного співтовариства країн Західної Африки та Організації Американських Держав. Ці регіональні угоди також містять важливі положення щодо ґендерної рівності та громадянських і політичних прав.

Міжнародні та регіональні документи у сфері прав людини накладають низку зобов'язань та встановлюють міжнародні норми щодо ґендерної рівності та права жінок брати участь у суспільному житті. Якщо країна підписала обов'язковий

Основні міжнародні інструменти/угоди Непалу стосовно ґендерної рівності та участі жінок

Загальна декларація прав людини

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (ратифікована у 1991 році)

Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ратифікований у 1991 році)

Конвенція про права осіб з інвалідністю (ратифікована у 2010 році)

до виконання міжнародно-правовий акт, це означає, що вона взяла на себе зобов'язання щодо впровадження його положень. Відповідно, такі положення мають бути відображені у національному законодавстві та політиці.

Існують також інші важливі глобальні рамкові документи з питань ґендеру. Серед таких документів – *Пекінська платформа дій*, ухвалена на Четвертій всесвітній конференції ООН зі становища жінок у 1995 році, та Цілі розвитку тисячоліття, визначені за результатами десятиліття визначних всесвітніх конференцій ООН у 1990-х роках. Пекінська платформа дій визначає ключові пріоритети та напрямки діяльності з метою забезпечення більшої рівноправності та кращих можливостей для жінок та дівчат, а також усунення будь-яких перешкод для їхньої активної участі в усіх сферах суспільного та приватного життя. *Цілі розвитку тисячоліття* – це вісім взаємно пов'язаних цілей міжнародного розвитку, що мали бути досягнуті до 2015 року. План подальших дій наразі розробляється. Третя з Цілей розвитку тисячоліття – «Забезпечення ґендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок» – визначає ґендерну рівність як глобальний пріоритет. Один із ключових показників прогресу на шляху до цієї цілі – «частка жінок серед депутатів національних парламентів». Хоча згадані вище рамкові документи не мають обов'язкової сили, вони більшою мірою деталізують найвищі стандарти, до яких мають прагнути держави, та відображають передовий досвід, який держави мають переймати.

Одна з ілюстрацій, що використовувалися у Демократичній Республіці Конго для підвищення обізнаності громадськості щодо процесу голосування.

Ці правові акти та рамкові документи створюють міцне підґрунтя для розробки окремими країнами законодавства, політик та практик, які покликані сприяти забезпеченню повноцінної участі жінок у політичних та виборчих процесах. Таким чином, дуже важливо, щоб в органі адміністрування виборів (ОАВ) знали та розуміли значення і наслідки міжнародних та регіональних правових актів, підписантом яких є їхня країна, а також актуальність і важливість інших ініціатив, на яких може ґрунтуватися розробка ґендерно-чутливих політик та програм. Це допоможе забезпечити відповідність виборчих законів та процесів міжнародним стандартам.

Основні положення міжнародних правових актів

Загальна декларація прав людини (1948)

Стаття 21

- (1) Кожна людина має право брати участь в управлінні своєю країною безпосередньо або через вільно обраних представників.
- (2) Кожна людина має право рівного доступу до державної служби в своїй країні.
- (3) Воля народу повинна бути основою влади уряду; ця воля повинна виявлятися у періодичних і нефальсифікованих виборах, які повинні проводитись на основі загального і рівного виборчого права шляхом таємного голосування або ж через інші рівнозначні форми, що забезпечують свободу голосування.

Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (1966)

Стаття 25

Кожний громадянин повинен мати без будь-якої дискримінації, згаданої в статті 2, і без необґрунтованих обмежень право і можливість:

- (a) брати участь у веденні державних справ як безпосередньо, так і за посередництвом вільно обраних представників;
- (b) голосувати і бути обраним на справжніх періодичних виборах, які проводяться на основі загального і рівного виборчого права при таємному голосуванні і забезпечують свободу волевиявлення виборців;
- (c) допускатися в своїй країні на загальних умовах рівності до державної служби.

Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок (1979)

Стаття 7

Держави-сторони вживають усіх відповідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у політичному та суспільному житті країни і, зокрема, забезпечують жінкам на рівних умовах з чоловіками право:

- (a) голосувати на всіх виборах і публічних референдумах та бути обраними до всіх публічно виборних органів;
- (b) брати участь у формуванні та здійсненні політики уряду та займати державні посади, а також здійснювати всі державні функції на всіх рівнях державного управління;
- (c) брати участь у діяльності неурядових організацій і асоціацій, що займаються проблемами громадського та політичного життя країни...

Резолюція Ради Безпеки ООН №1325 «Жінки, мир, безпека» (2000)

Стаття 1

Рада Безпеки ООН закликає держави-учасниці забезпечити активнішу участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень в рамках національних, регіональних і міжнародних інститутів та механізмів запобігання, врегулювання й розв'язання конфліктів.

Розділ 6 Інституційні заходи, які використовуються органами адміністрування виборів/моделі кращих практик

Термін «орган адміністрування виборів» використовується для позначення одного або кількох органів, що відповідають за адміністрування виборів, незалежно від характеру загальної організаційної структури на місцях. Такі органи створюються з метою управління одним або декількома найважливішими елементами у проведенні виборів та наділені відповідними юридичними повноваженнями. Ці органи можуть по-різному називатися (наприклад, виборча комісія, департамент у справах виборів, виборча рада, відділ з питань виборів або виборчий комітет), набувати різних організаційних форм та різнитися за розмірами.

ОАВ здатні робити вагомий внесок у розвиток ґендерної рівності не лише шляхом використання певного підходу до управління основними видами діяльності та процесами, але й шляхом вибору певних внутрішніх управлінських політик та практик. Завдяки тому, що ОАВ займають передові позиції у розбудові демократичного процесу, вони мають унікальну можливість слугувати прикладом, і таким чином розвивати розуміння проблем ґендерної рівності та брати на себе зобов'язання із просування ґендерної рівності усередині власної установи.

Кращі практики посилення ґендерної рівності всередині ОАВ

а) Ґендерний аналіз/ґендерний аудит

Для впровадження дієвих ґендерних політик і практик ОАВ важливо спочатку сформулювати основу й зрозуміти поточний стан справ щодо ґендерної рівності. Проведений аналіз також має охоплювати вивчення становища жінок з інвалідністю, молодих жінок та молодих представниць етнічних меншин. Це допоможе визначити, що орган адміністрування виборів (у своїй внутрішній та зовнішній діяльності) робить вдало, а які напрями потребують вдосконалення. Такий аналіз має виконуватися спеціально призначеною особою/командою, а процес повинен бути чітко спланований, із чітко визначеними напрямками, що потребують додаткової уваги. Методологія має охоплювати визначення нормативно-правових актів, що стосуються ґендерних питань і мають застосовуватися у рамках системи виборчого законодавства, а також аналіз систем і процесів для всіх видів діяльності, пов'язаних з виборами, з метою визначення їхньої відповідності критеріям ґендерної рівності. Також мають проводитися зустрічі з основними зацікавленими сторонами всередині відповідної

інституції та поза її межами, обговорення у фокус-групах та/або офіційне опитування стосовно бар'єрів, із якими стикаються під час виборчого процесу жінки у ролі виборниць, кандидаток, спостерігачок, членкинь виборчих комісій та працівниць ОАВ.

б) Стратегія та плани дій з гендерних питань

За результатами гендерного аналізу ОАВ може розробити стратегію організації із гендерних питань та відповідні плани дій із конкретними цілями та завданнями для внутрішнього управління та інституційного розвитку, а також для зовнішніх заходів і конкретних виборчих процедур. Також важливо, щоб ОАВ мав розроблену політику рівних прав і можливостей, яка скеровуватиме його підхід до забезпечення рівності можливостей та запобігання дискримінації за ознаками статі, віку, інвалідності, раси чи етнічної приналежності, віросповідання, вагітності, материнства чи батьківства тощо.

в) Підрозділ/координатор із гендерних питань

Задля сприяння участі жінок в усіх внутрішніх та зовнішніх аспектах діяльності ОАВ дуже корисним є створення підрозділу з гендерних питань та/або призначення відповідного координатора. Це дозволить виокремити у складі ОАВ ресурс для реалізації та моніторингу гендерних ініціатив, а також проаналізувати потенційні політики та програми ОАВ на предмет їхнього впливу на жінок та чоловіків.

г) Гендерний кадровий баланс

Незалежно від того, вимагає цього національне законодавство чи ні, важливо, щоб ОАВ прагнув досягнути гендерного балансу серед своїх співробітників. Жінки

мають обіймати посади на всіх рівнях ОАВ, а не тільки на нижчих щаблях. Особливу увагу слід приділяти залученню жінок із маргіналізованих груп, наприклад, жінок із етнічних меншин та жінок з інвалідністю. Жінки на вищих рівнях прийняття рішень та керівних посадах можуть забезпечити врахування інтересів жінок під час розробки виборчих правил і процедур. Для цього ОАВ потрібно проаналізувати поточний склад персоналу та показники плинності кадрів, і у разі відсутності ґендерного балансу або наявності плинності кадрів жіночого персоналу, виявити причини такої ситуації.

Залучення жінок

Окрім того, що органи адміністрування виборів можуть відігравати провідну роль у забезпеченні дотримання партіями особливих вимог щодо квот, впровадження та дотримання квот всередині самого ОАВ слугуватиме прикладом та сприятиме забезпеченню представленості жінок в управлінні виборчими процесами. У Вірменії, де існує вимога, що двоє з семи членів Виборчої комісії повинні бути жінками, у 2014 році жіноче представництво в ОАВ найвищого рівня становило 42 відсотки. Аналогічно у Албанії, де відповідна квота складає 30 відсотків, жінки в 2014 році склали 29 відсотків посадовців вищого рівня. Впровадження і дотримання ґендерних квот допомагає ОАВ бути прикладом найкращої ґендерної практики для інших учасників виборчого процесу.

Джерело: IFES (April 2014). *Women in Election Administration: Analysis of Female Membership and Positions in Election Management Bodies in Central-Eastern Europe, the Balkans, Russia and Eastern Partnership Countries* [IFES (квітень 2014 року). Жінки в адмініструванні виборів: аналіз ситуації щодо членства та посад жінок в органах адміністрування виборами в Центральній-Східній Європі, країнах Балканського півострова, Росії та країнах Східного Партнерства].

Деякі заходи можуть сприяти забезпеченню ґендерного балансу ОАВ, наприклад:

- **Цільові показники та квоти:** Цільові показники можуть стосуватися мінімальної частки жінок на різних рівнях ОАВ, зокрема на тих, де ухвалюються рішення. Ця частка має становити щонайменше 30 відсотків, а в ідеалі – 50 відсотків.
- **Політика відбору та залучення кадрів:** Критерії та вимоги до рівня освіти для працівників виборчих комісій не повинні бути завищені, адже це може негативно позначитись на кандидатках у країнах, де жінки, зазвичай, поступають чоловікам за рівнем освіти. Якщо у складі співробітників певного ОАВ жінки представлені недостатньо, а сам орган має повноваження самостійно набирати персонал, може також застосовуватися політика позитивної дискримінації, згідно з якою з-поміж двох кандидатів (чоловічої та жіночої статі), за умови однакового освітньо-кваліфікаційного рівня, перевага надається жінці.

- **Розширення резерву кандидаток:** ОАВ може сприяти досягненню рівноправності, підвищивши кількість жінок, що подаються на роботу до такого органу. Для цього можна, наприклад, провести інформаційну та просвітницьку роботу серед жіночих груп та студенток вищих навчальних закладів.
- **Оголошення про прийом на роботу:** Такі оголошення повинні розміщуватися там, де їх, ймовірно, зможуть побачити жінки, а текст має містити заохочення для жінок подаватися на роботу, а також твердження про рівність можливостей.
- **Навчання:** Для створення резерву кваліфікованих жінок, які можуть працювати у сфері адміністрування виборів, потрібно проводити спеціальні навчальні програми для цільової жіночої аудиторії, аби покращити рівень знань потенційних кандидаток та надати їм впевненості перед працевлаштуванням.
- **Посади, що є «дружніми для жінок»:** ОАВ може визначити посади в організації, що є «дружніми для жінок», в тому числі для жінок із сім'ями, жінок з інвалідністю, представниць маргіналізованих етнічних груп та молодих жінок, а також надати цим посадам відповідний пріоритет.
- **Робота з чоловіками.** В усіх суспільствах потрібно активно працювати з чоловіками (як-от із традиційними та релігійними лідерами) для того, щоб вони краще сприймали та підтримували прагнення жінок отримати посаду та працювати в ОАВ.

г) Навчання та підвищення обізнаності персоналу ОАВ щодо ґендерних питань

Члени комісій та персонал ОАВ мають проходити навчання для формування розуміння важливості ґендерної рівності та ґендерного мейнстрімінгу, зокрема, у контексті проведення виборів. Ґендерний модуль BRIDGE³ – чудова навчальна програма, яка може бути адаптована до потреб ОАВ. Крім того, ОАВ має стежити, щоб усі працівники організації були обізнані щодо політики рівних можливостей та ґендерної чутливості й розуміли важливість їх дотримання.

д) Програми підвищення кваліфікації та розвитку лідерства для працівниць ОАВ

Жінкам можуть піти на користь програми підвищення кваліфікації та розвитку лідерства, які можуть бути адаптовані з урахуванням їхніх потреб. Це можуть бути, наприклад, тренінги із публічних виступів та підвищення впевненості у собі та ін.

е) Облік диференційованих даних

Необхідно впровадити й забезпечувати роботу в усіх підрозділах ОАВ системи обліку диференційованих даних та звітування по цих питаннях. Зокрема, це стосується бази даних персоналу, а також проведення внутрішніх та зовнішніх заходів. Ці дані є життєво необхідними для моніторингу рівня участі жінок, а також для визначення того, яких додаткових заходів необхідно вжити.

є) Ґендерний баланс у тренінгах ОАВ

Тренінги, які проводяться ОАВ, також можуть бути прикладом кращих практик: необхідно забезпечити ґендерний баланс серед учасників та тренерів. Зміст тренінгів має бути ґендерно-чутливим, а до участі в них потрібно також залучати жінок з інвалідністю.

ж) Будівля ОАВ, адаптована до потреб жінок та людей з інвалідністю

Також необхідно взяти до уваги практичні міркування, наприклад, передбачити окремі чоловічі й жіночі туалети, облаштування приміщень для жінок з інвалідністю, добре освітлення території навколо будівлі ОАВ та автостоянки, а також ґендерно-чутливі й інклюзивні зображення та плакати всередині будівлі.

з) Взаємодія органів адміністрування виборів

ОАВ можуть обмінюватися одне з одним ідеями та кращими практиками. Такий обмін може відбуватися на рівні членів комісій або через координаторів з ґендерних питань у відповідних ОАВ. Також дуже важливо сприяти встановленню професійних зв'язків із ґендерних питань на нижчому рівні – серед місцевих представництв.

³ BRIDGE (Building Resources in Democracy, Governance and Elections – «Розбудова ресурсів у сфері демократії, управління та виборів») – це модульна програма професійного розвитку, у якій приділяється особлива увага виборчим процесам.

Планування заходів, які спрямовані на сприяння участі жінок у виборчих процесах у Непалі

Участь жінок у виборчих процесах Непалу була традиційно вкрай низькою. На виборах до Установчих зборів у постконфліктний період у 2008 році було вжито низку заходів з урахуванням ґендерних аспектів, щоб посилити участь жінок як виборниць, кандидаток, обраних представниць і працівниць органів адміністрування виборів (ОАВ). Серед цих заходів було запровадження ґендерних положень у виборчому законодавстві, наслідком чого було закріплено 33-відсоткове представництво жінок в Установчих зборах, а також прийнято положення про те, що серед працівників органів реєстрації виборців, волонтерів просвітницьких кампаній для виборців і персоналу виборчих дільниць має бути не менше 50 відсотків жінок. Проте Виборча комісія Непалу (ВКН) визнала, що інституціоналізація ґендерної рівності залишається серйозною проблемою у країні. Із огляду на це у 2010 році ВКН провела кропітку роботу із ґендерного мапування. Цей крок дозволив визначити ґендерні розриви на різних етапах виборчого циклу та усередині ОАВ. На основі цих висновків було запропоновано конкретні рекомендації, у тому числі щодо забезпечення пріоритетності ґендерних питань у стратегії і політиці ВКН; створення механізмів ґендерного мейнстрімінгу усередині ВКН; забезпечення представництва жінок у ВКН та Установчих зборах; систематизації роботи із проведення тренінгів та підвищення кваліфікації із ґендерної тематики; та запровадження системи ґендерного моніторингу і управління даними; а також запровадження ґендерної перспективи в усі виборчі процеси і види діяльності. ВКН врахувала ці рекомендації і від часу оприлюднення звіту досягла значного прогресу щодо інтегрування ґендерних питань у власну організаційну практику, практику прийняття рішень і поточну діяльність.

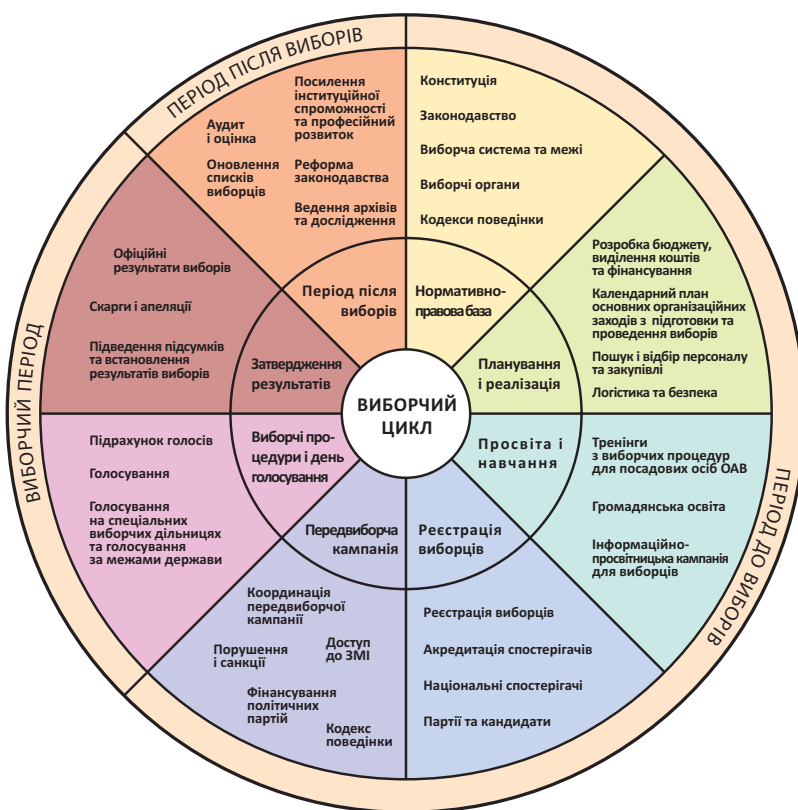
Серед цих досягнень можна виділити наступні:

- Ухвалення ґендерної політики та політики інклюзивності у серпні 2013 року.
- Створення підрозділу з питань ґендеру та інклюзивності у березні 2014 року, у тому числі, координації з питань ґендеру між лідерами політичних партій на районному рівні і жінками-лідерками для посилення ролі та обов'язків нового підрозділу у ВКН.
- Проведення тренінгу BRIDGE з ґендерних питань для 249 осіб.
- Сприяння проведенню регулярних обговорень для заохочення взаємодії між ВКН, громадянським суспільством та іншими зацікавленими сторонами виборчого процесу, що було розпочато презентацією на тему ґендеру та виборів з нагоди Міжнародного жіночого дня у березні 2014 року.
- Включення ґендерних заходів, цілей та завдань до п'ятирічного стратегічного плану ВКН.
- Здійснення ґендерно-чутливих заходів під час проведення виборів до Установчих зборів у листопаді 2013 року, у результаті чого було обрано 30 відсотків жінок-кандидаток (172 з 575 обраних членів Установчих зборів – жінки).

Розділ 7 Виборчий цикл

Виборчий цикл – це визнаний у світі інструмент для візуального представлення основних компонентів виборчого процесу. Цикл розглядає планування й проведення виборів як безперервний циклічний процес, а не як серію одноразових подій. Він складається із певних етапів, що охоплюють періоди до голосування, під час та після нього.

Як подано на нижче розміщеній схемі, виборчий цикл визначає види виборчої діяльності, що належать до певних етапів.

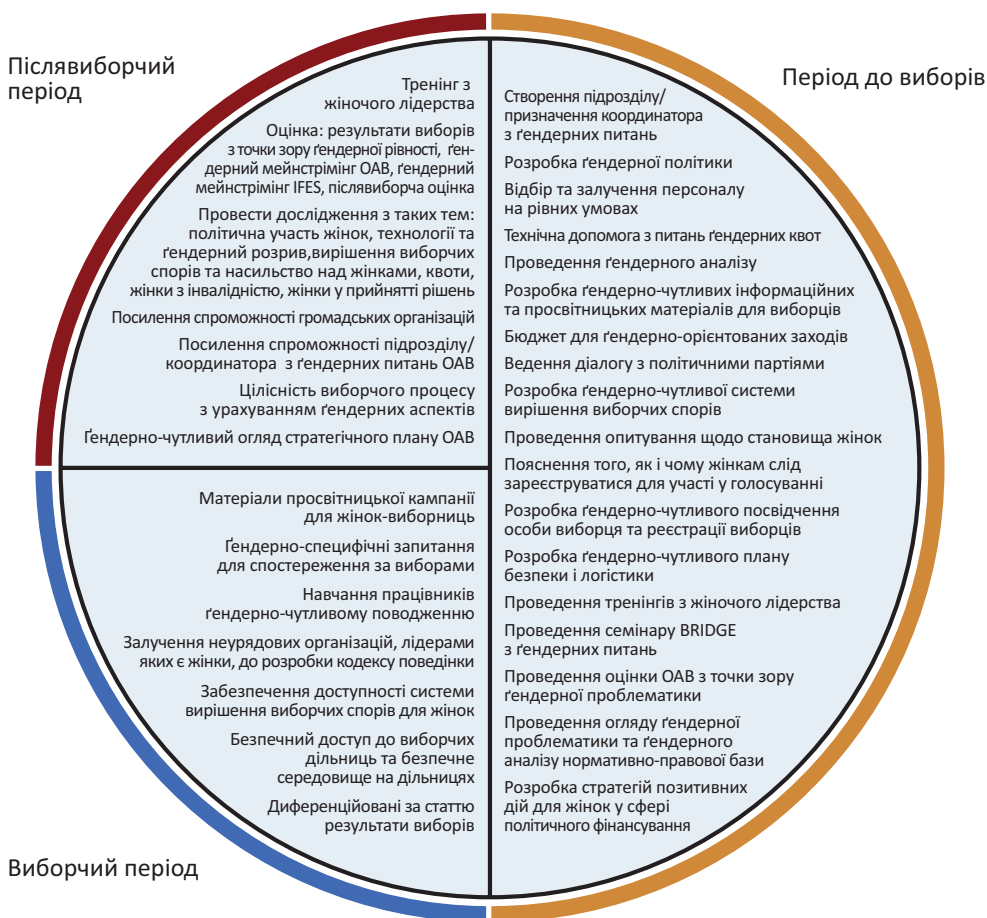

Виборчий цикл
Джерело: Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам (International IDEA)

Незважаючи на те, що один етап переходить в інший, різні види діяльності можуть бути пов'язані між собою і співпадати у часі. Це може стосуватися, наприклад, реєстрації виборців, просвітницької роботи, вирішення виборчих спорів – тобто тих видів діяльності, що мають місце впродовж усього виборчого циклу.

Виборчий цикл – це важливий інструмент адміністрування виборів. Він базується на тому, що початок кожного нового виборчого циклу ґрунтується на досвіді попереднього, тому програми й політики майбутніх виборів можуть постійно удосконалюватись.

У наступних підрозділах містяться інструкції для органів адміністрування виборів (ОАВ), а саме: розглядається кожен етап виборчого циклу, визначається, яких конкретних заходів може вжити ОАВ задля того, аби гендерні питання були інтегровані в усі види діяльності, а також для того, щоб забезпечити максимальну участь жінок. Для здійснення цих заходів найоптимальнішим є час між виборами, коли ОАВ не працює у напружених умовах.

Гендерна діяльність і виборчий цикл

Розділ 7.1 Нормативно-правова база

Термін «нормативно-правова база для проведення виборів» охоплює усі законодавчі акти і нормативні документи, що пов'язані із виборами. Зокрема, «нормативно-правова база для проведення виборів включає чинні положення Конституції, законодавство про вибори, а також усі інші закони, які впливають на вибори». Нормативно-правова база регулює усі етапи виборчого циклу, а тому може мати суттєві наслідки у майбутньому щодо того, наскільки недискримінаційним буде ставлення до жінок і чи матимуть вони можливість повноцінно приймати участь у виборчому процесі. Наприклад, правила отримання права голосувати можуть містити положення, що визначають, в якій мірі жінки матимуть доступ до реєстрації для голосування на виборах; спосіб висунення кандидатів політичними партіями та доступ до фондів передвиборчої кампанії матимуть вплив на кількість жінок, які беруть участь у виборчих перегонах; прийнята законодавцем виборча система та використання квот впливатимуть на кількість обраних жінок; й нарешті, спосіб вирішення виборчих спорів на будь-якій стадії виборчого процесу буде визначальним для того, наскільки справедливим та рівноправним є ставлення до жінок у порівнянні з чоловіками.

Коли орган адміністрування виборів бере участь у адвокації, розробці, перегляді або впровадженні виборчого законодавства, для нього надзвичайно важливо забезпечити, щоб в усій нормативно-правовій базі та інших нормативних документах потреби жінок і чоловіків були взяті до уваги на всіх етапах виборчого процесу.

А. Розуміння нормативно-правової бази для проведення виборів та її наслідків у контексті ґендерних питань

Рівні нормативно-правової бази

Нормативно-правова база охоплює декілька рівнів повноважень, які, в ідеалі, мають забезпечити шляхи для повноцінної участі жінок і чоловіків. При цьому ОАВ має забезпечити реалізацію цих гарантій під час планування і проведення виборів. З кожним рівнем деталізація та конкретизація правових норм щодо ґендерної рівності та виборів має збільшуватися.

На найширшому рівні, діяльність ОАВ базується на **міжнародних і регіональних правових інструментах**, що визначають міжнародні стандарти у сфері виборів, які визнані країною. Саме вони складають нормативно-правову базу для проведення виборів. Як зазначено у Розділі 5, існує ціла низка ключових документів, які стосуються виборів та участі у них жінок, зокрема, Загальна декларація прав людини, Міжнародний пакт про громадянські і політичні права, які захищають рівне право кожного обирати і бути обраним, Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок і Конвенція про права осіб з інвалідністю, які забороняють дискримінацію щодо жінок та осіб із інвалідністю. Ці міжнародні документи можуть сприяти утворенню ґендер-позитивної культури, у якій просуватиметься участь жінок у виборчих процесах. Для ОАВ важливо повною мірою відобразити ці міжнародні принципи у нормативно-правовій базі та інформувати громадян про права і гарантії, які їм надаються згідно із цими документами.

Конституція, як основний закон країни, охоплює найважливіші елементи нормативно-правової бази держави. Відповідні конституційні положення можуть включати рівне право обирати і бути обраними, визначати види виборів, які проводяться та наділяти ОАВ відповідними повноваженнями щодо організації цих виборів. Коли Конституція прямо гарантує права людини і рівність між чоловіками і жінками, вона надає ОАВ правовий ресурс, що дозволяє накладати на зацікавлених сторін виборчого процесу обов'язки щодо просування ґендерної рівності на всіх етапах виборчого процесу.

Закони про вибори, що ґрунтуються на Конституції, є основними правовими інструментами для проведення виборів. Виборче законодавство та інші нормативно-правові акти, безпосередньо пов'язані з виборчим процесом (зокрема закони про політичні партії, громадянство, ЗМІ, фінансування передвиборчої кампанії та ін.), містять більш деталізовані положення для проведення виборів і функціонування ОАВ. Виборчі закони, які пропагують недискримінацію та гарантують права, закріплені у Конституції та міжнародних конвенціях, є ефективним інструментом, що допомагає ОАВ у сприянні ґендерній рівності у виборчому процесі.

Більшість законів про вибори містять положення, згідно з якими ОАВ наділяється повноваженнями для розробки і реалізації **юридично обов'язкових правил і директив**, які регулюють конкретні питання, що стосуються адміністрування виборів, уточнення або усунення будь-яких прогалин у законодавстві, запровадження чітких процесів для

Це зображення було частиною кампанії з просвіти виборців у Непалі. Процес голосування було показано із використанням ілюстрацій, які містили зображення жінок і людей з інвалідністю.

проведення виборів. Якщо є така можливість, ОАВ повинен спиратися на законодавство із прав людини для розробки правил і норм, які сприяють ґендерній рівності і недискримінації.

Нарешті, ОАВ може розробляти або сприяти розробці **кодексів поведінки** для зацікавлених сторін, зокрема, для політичних партій, посадових осіб ОАВ, спостерігачів, представників правоохоронних органів та ЗМІ, щоб доповнити закони про вибори і нормативні акти. Кодекси поведінки відіграють важливу роль для визначення поведінкових норм різних

Приклади чинних ґендерних положень у нормативно-правовій базі Непалу

Виборчі кодекси поведінки і директиви у Непалі

Виборчі кодекси поведінки і директиви:

- Заборона ґендерної дискримінації;
- Заборона розпалювання насильства за ознакою статі;
- Популяризація і поширення інформації, яка заохочує участь жінок у виборах;
- Збір і спільне використання диференційованих даних про виборців;
- Залучення жінок-волонтерок для процедури нанесення чорнила на ніготь/великий палець;
- Організація окремих черг для жінок-виборниць, у тому числі для літніх і вагітних жінок, а також жінок з інвалідністю;
- Мета – забезпечити 50 відсотків жіночого персоналу на виборчих дільницях, а також в командах, що проводять просвітницьку кампанію серед виборців і командах, що займаються реєстрацією виборців.

Рекомендації зі спостереження для учасників виборчого процесу:

- Можливості отримання «статусу спостерігача» повинні бути рівними для чоловіків і жінок;
- Необхідно подбати про те, щоб питання участі жінок були включені до усіх тренінгів та зборів для спостерігачів;
- Зниження вимог для рівня освіти спостерігачів із метою забезпечення більш широкої участі жінок із усіх регіонів і верств суспільства.

Національне законодавство і конституційні норми

Тимчасова Конституція Непалу містила низку ґендерних положень, у тому числі наступні:

- Жінки повинні становити не менше однієї третини від загальної кількості кандидатів у виборчому списку за мажоритарною системою відносної більшості («мандат отримує той, хто набрав більше голосів») та системою пропорційного представництва;
- Політичні партії повинні забезпечити пропорційне представництво жінок, далітів, пригноблених племен, мадхесі та інших груп меншин, а також розробити положення про включення жінок до їхніх виконавчих комітетів;
- Держава бере на себе обов'язок сприяти «максимальній участі жінок у процесах національного розвитку».

Міжнародні зобов'язання

Непал є підписантом низки міжнародних зобов'язань у галузі прав людини, у тому числі:

- Конвенції про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок;
- Міжнародного пакту про громадянські і політичні права;
- Конвенції про права осіб з інвалідністю.

зацікавлених сторін та попередження дискримінації щодо жінок й інших маргіналізованих груп, а тому вони є важливим інструментом для ОАВ. Також важливо створити ефективні механізми для забезпечення дотримання кодексів поведінки, аби гарантувати, що права жінок та інших маргіналізованих груп захищені на практиці.

Квоти та спеціальні заходи

«Дедалі більше країн впроваджують різні типи ґендерних квот для виборів. Насправді половина країн світу наразі використовують ті чи інші типи квот на виборах до парламенту».

Проект «Квота»

Для вирішення проблеми низької представленості жінок на керівних посадах та на рівнях прийняття рішень, Конвенція про ліквідацію усіх форм дискримінації щодо жінок передбачає запровадження «спеціальних заходів» для просування ґендерної рівності. У контексті виборів відповідні заходи можуть набувати різноманітних форм і, за умови їх доцільного застосування, є надзвичайно ефективними інструментами для сприяння більш активній участі жінок у виборчих та політичних процесах.⁴ Протягом останніх десятиліть різні країни дедалі активніше використовують квоти для подолання проблеми низької залученості жінок до політичних процесів. Використання квот дозволило збільшити кількість жінок-парламентарів у всьому світі. ОАВ відіграють вирішальну роль у забезпеченні дотримання сторонами виборчого процесу принципу «квотування» й інших спеціальних заходів, зокрема, резервування місць, законодавчих квот та добровільних партійних квот.

Варто зазначити, що питання про квоти активно обговорюється. Той факт, що квоти поліпшують ситуацію із представленістю жінок, сумнівів майже не викликає, хоча існує думка, згідно з якою квотування є чисто формальним рішенням або ж може бути контрпродуктивним, бо буде надавати привілеї лише тим жінкам, які пов'язані із політичним істеблшментом.

Виборча система визначає, яким чином голоси виборців трансформуються у місця в парламенті для партійного або індивідуального представництва. Різні типи виборчих систем мають різні наслідки щодо ґендерних питань, часто спричиняючи недостатню представленість жінок. Застосування спеціальних заходів, як-от квоти, може бути інтегровано у виборчу систему, щоб допомогти вирішити цю проблему.

⁴ UN, "Women & Elections", 2005 [ООН, «Жінки і вибори», 2005].

Квоти і виборчі системи

До основних типів виборчих систем належать **система пропорційного представництва, мажоритарна виборча система та змішані системи**. Загалом виборчі системи пропорційного представництва є більш сприятливими для обрання або висунення жінок та застосування ґендерних квот, ніж мажоритарні системи.⁵ Причина полягає в тому, що за мажоритарної системи, де в кожному виборчому окрузі може бути лише один переможець, який визначається простою більшістю голосів, політичні партії частіше перестраховуються, висувуючи кандидатів-чоловіків. А за системи пропорційного представництва партії представляють список кандидатів, до якого з більшою ймовірністю включають жінок, аби охопити ширше коло виборців.⁶

Основні типи квот та інших спеціальних заходів

Резервування місць: гарантія обрання певної частки жінок до законодавчого органу. Жінки можуть змагатись й за інші посади, однак за резервовані змагаються виключно кандидатки. Практика резервування місць, зазвичай, застосовується у плюралістичних/мажоритарних виборчих системах. Вона закріплюється у Конституції та/або у виборчому законодавстві, а за її дотриманням стежить ОАВ.

Законодавчі квоти: політичні партії, що висувують списки кандидатів в межах пропорційної системи, мають забезпечувати представництво у них жінок на рівні, вищому за встановлений законодавством мінімум. Щоб цей принцип був дієвим, жінки мають отримувати місця у прохідній частині партійного списку. Найкращий спосіб забезпечити обрання жінок – використання у закритих виборчих списках принципу «блискавки» (з англ. – zipper), в якому жінки-кандидатки та чоловіки-кандидати розташовані по чергові. Такий тип квотування може мати значний вплив на кількість обраних жінок, особливо якщо ОАВ ефективно слідкує за його дотриманням політичними партіями.

Добровільні квоти: практика, за якої законодавчі квоти відсутні, а політичні партії ухвалюють рішення самостійно запроваджувати квоти у своїх виборчих списках. Такі квоти широко застосовуються, хоча мають різний ефект. Вони впроваджуються відповідно до внутрішньої політики кожної політичної партії і не контролюються ОАВ.

⁵ UN Department of Peacekeeping Operations, “Joint Guidelines on Enhancing the Role of Women in Post-Conflict Electoral Processes” [ООН, Департамент миротворчих операцій, «Спільні директиви щодо посилення ролі жінок у виборчих процесах у постконфліктних суспільствах»].

⁶ UN, “Women and Elections”, 2005 [ООН, «Жінки і вибори», 2005].

У рамках пропорційної системи на можливості жінок бути обраними впливає, окрім квотування, ще низка факторів. Наприклад, використання закритих списків замість відкритих, коли політична партія визначає місця кандидаток і кандидатів у списку, а виборці не можуть надати перевагу певному кандидату або кандидатці, нерідко підвищує шанси жінок бути обраними. Але для того, щоб жінки-кандидатки мали більше шансів отримати мандат, вони мають бути розташовані достатньо високо у виборчому списку – відкритому чи закритому.

Просте збільшення кількості жінок-кандидаток у рамках мажоритарної системи не обов'язково збільшує шанси їх обрання. Тип виборчої системи, використання квот, а також те, наскільки ефективно ОАВ контролює дотримання ґендерних положень, є важливими чинниками для активізації участі жінок у виборах.

Непал: ґендерні положення

Запровадження ґендерних квот суттєво поліпшило національне представництво жінок у Непалі. Відповідно до закону 2007 року про вибори членів Установчих зборів, списки за пропорційною системою, представлені політичними партіями, повинні містити принаймні 50 відсотків кандидаток. Водночас політичні партії повинні брати до уваги питання інклюзивності при висуванні кандидатів/ок за мажоритарною системою. Тимчасова Конституція надавала Виборчій комісії Непалу повноваження відхилити списки, у яких не дотримано цих квот. Завдяки запровадженню вищезазначених положень представництво жінок у парламенті зросло з 5 відсотків у 1990-і роки до майже 30 відсотків в Установчих зборах 2013 року скликання.

Фінансування передвиборчої кампанії

Одним із найважливіших факторів, що призводять до ґендерної нерівності у політиці, – обмежений доступ жінок до джерел фінансування передвиборчої кампанії, що заважає їм ефективно проводити кампанію та претендувати на виборні посади. В усьому світі жінки володіють меншою часткою економічних ресурсів, ніж чоловіки. Оскільки окремі особи й групи зі значними активами часто домінують у політичній сфері, участь жінок як кандидаток, так само, як і участь жінок і чоловіків із груп меншин, обмежена відносним браком ресурсів.⁷ Попри

⁷ Political Finance and Gender Equality: IFES White Paper, Lolita Cigane and Magnus Ohman, August 2014 [Політичне фінансування і ґендерна рівність: Біла книга IFES, Лоліта Чігане і Магнус Оман, серпень 2014 року]. https://www.ifes.org/sites/default/files/political_finance_and_gender_equality.pdf.

це, правила політичного фінансування рідко враховують питання ґендерної рівності. Зазвичай, метою таких нормативно-правових актів є мінімізація переваг, що їх мають більш фінансово спроможні кандидати, встановлення рівних правил гри для усіх суб'єктів виборчого процесу, викорінення корупції та зловживання державними ресурсами, а також підвищення прозорості. Для посилення участі жінок ці нормативно-правові акти мають відображати важливість принципу рівності між жінками-кандидатками та чоловіками-кандидатами.

Забезпечення рівного доступу до фінансування – ключова можливість дати жінкам-кандидаткам такі ж можливості ефективно проводити передвиборчу кампанію й агітувати, як і чоловікам-кандидатам. Можна вжити заходів зі встановлення рівних правил гри для проведення передвиборчої кампанії, активізації політичної участі жінок та забезпечення рівного розподілу ресурсів для проведення передвиборчої кампанії між жінками і чоловіками. Такі заходи також повинні бути спрямовані на те, аби послабити такі риси політичного процесу, які нагадують «гру з нульовою сумою», та через які загострюється конкуренція за політичне фінансування і знижується конкурентоздатність жінок.⁸

Ґендерно-чутливі положення здатні поліпшити ситуацію із ґендерною рівністю під час передвиборчих перегонів завдяки зменшенню значення фінансового стану й статі кандидатів/ок. Оскільки ОАВ часто виконують функцію контролю за дотриманням правил фінансування передвиборчих кампаній, вони мають нагоду сприяти створенню рівних умов для жінок-кандидаток шляхом впровадження ґендерно-чутливих нормативно-правових актів.⁹ Такі нормативно-правові акти також можуть позитивно вплинути на участь у політичному житті чоловіків та жінок із груп меншин.

⁸ Political Finance and Gender Equality: IFES White Paper, Lolita Cigane and Magnus Ohman, August 2014 [Політичне фінансування і ґендерна рівність: Біла книга IFES, Лоліта Чігане і Магнус Оман, серпень 2014 року]. https://www.ifes.org/sites/default/files/political_finance_and_gender_equality.pdf.

⁹ Political Finance and Gender Equality: IFES White Paper, Lolita Cigane and Magnus Ohman, August 2014 [Політичне фінансування і ґендерна рівність: Біла книга IFES, Лоліта Чігане і Магнус Оман, серпень 2014 року]. https://www.ifes.org/sites/default/files/political_finance_and_gender_equality.pdf.

Розв'язання виборчих спорів

Під час будь-якого виборчого процесу не завжди все буде відбуватися згідно плану, й виникатимуть спори між різними зацікавленими сторонами. Ключова функція органу з розгляду виборчих скарг є підтримка об'єктивності й надійності шляхом реалізації законного права осіб та інших задіяних сторін на позов. Цей механізм повинен охоплювати фундаментальне право на судовий розгляд із можливістю ефективного поновлення в правах – основоположний стандарт, підтверджений численними міжнародними й національними угодами й кодексами.¹⁰

Спосіб розв'язання виборчих спорів – ключовий фактор для визначення того, чи є вибори вільними й чесними. Жінки та чоловіки повинні мати рівний доступ до процесу розв'язання спорів. На жаль, жінкам часто складніше отримати доступ до офіційних систем правосуддя, особливо в тих країнах, де вони обмежені в пересуванні. Разом із поліпшенням гендерної чутливості більш формальних систем правосуддя слід також розглянути можливість застосування альтернативних механізмів розв'язання спорів та інших неформальних механізмів правосуддя, доступ до яких матимуть жінки. Незалежно від того, який саме механізм розв'язання спорів діє в країні, на кожному кроці відповідного процесу – від отримання публічної інформації до подання скарги, участі у відкритому слуханні справи, отриманні судового захисту – повинні враховуватися потенційні перешкоди для рівного доступу жінок. Варто працювати над усуненням цих бар'єрів.

Б. Забезпечення гендерної рівності у правовій системі: кращі практики ОАВ

Виборчі закони, зазвичай, розробляються працівниками Міністерства юстиції та інших національних законотворчих органів. Під час розробки виборчого законодавства часто звертаються за консультаціями або інформацією до ОАВ. Працюючи із законодавцями та громадянським суспільством, в тому числі із науковцями та експертами, ОАВ повинні всюди, де це можливо, відстоювати й пропагувати гендерну рівність, а також захищати права жінок у таких сферах:

Виборче законодавство

- Здійснити аналіз виборчого законодавства та інших законів з урахуванням гендерної перспективи на предмет їх відповідності міжнародним та регіональним правовим актам, а також на предмет їх послідовності,

¹⁰ GUARDE, 2011.

прозорості та захищеності від вільного трактування. Також потрібно визначити сфери, що потребують роз'яснення та деталізації, а також прогалини, що можуть бути усунуті за допомогою нормативно-правових актів та законодавчої реформи.

- У разі виявлення прогалин потрібно працювати із відповідними органами для внесення необхідних поправок, щоб забезпечити права жінок у повній мірі та сприяти збільшенню їх участі у виборчих процесах.
- Розробити ґендерно-чутливі виборчі закони та нормативно-правові акти, які стосуються, зокрема, реєстрації виборців, ведення передвиборчої кампанії, її фінансування, голосування й підрахунку голосів, а також розв'язання виборчих спорів. Ці закони й нормативно-правові акти повинні відповідати ключовим міжнародним принципам і нормативно-правовим актам у сфері прав людини. Цей процес має проходити за участі експертів з ґендерних питань та жіночих груп для того, аби забезпечити врахування потреб жінок та надання їм рівного доступу як виборницям, кандидаткам та посадовим особам органу адміністрування виборів.
- Розробити систему належного розслідування, розгляду та усунення виборчих правопорушень.

Спеціальні заходи/Квоти

- У країнах, де існує проблема недостатньої представленості жінок, слід розглянути можливість запровадження спеціальних правових заходів, як-от квотування.
- Визначаючи та розробляючи спеціальні заходи, варто співпрацювати з основними зацікавленими сторонами – політичними партіями та жіночими групами, – аби повною мірою усвідомлювати проблеми й виклики, що існують у конкретній країні. Треба з'ясувати, які саме спеціальні заходи можуть бути ефективними та який спектр проблем, у разі їх запровадження, може виникнути у коротко- й довгостроковій перспективі.
- Під час цього процесу варто співпрацювати із експертами з виборчих питань й брати до уваги приклади різних країн та кращі практики, аби усвідомлювати усю множинність підходів та їхні наслідки.
- Необхідно, щоб законодавство щодо спеціальних заходів – як-от запровадження квот – передбачало санкції за невиконання його вимог. Також необхідно впровадити систему моніторингу, регулювання й застосування норм на внутрішньопартійному рівні.

Виборчі системи

- Із огляду на те, що ґендерна нерівність притаманна більшості суспільств, а виборчі системи не є ґендерно-нейтральними, слід забезпечити, щоб потреби жінок були невід’ємною частиною публічних дискусій щодо дизайну виборчої системи.
- Під час робочого процесу варто працювати з усіма зацікавленими сторонами і експертами з виборчих питань для всебічного розуміння ґендерних наслідків при застосуванні різного типу виборчих систем.
- У разі застосування пропорційної системи необхідно враховувати вплив такого фактору, як закриті списки, в умовах конкретної країни, щоб визначити, яким чином вони можуть позначитися на рівні представленості жінок.

Фінансування передвиборчої кампанії

- Варто просувати й відстоювати ґендерно-чутливе регулювання фінансування передвиборчої кампанії. Це може бути, наприклад, ґендерний паритет кандидатів як умова для отримання державного фінансування, обмеження максимальної суми витрат на кампанію, а також ухвалення норм, що поліпшують прозорість і встановлюють суворий контроль за їх дотриманням.

Розв’язання виборчих спорів

- Потрібно проводити роботу із відповідними зацікавленими сторонами, щоб механізми розв’язання виборчих спорів були ґендерно-чутливими, а чоловіки й жінки мали рівний доступ до процесу та були рівно представлені у ньому.
- ОАВ варто забезпечити цільову просвітницьку роботу для жінок із питань розв’язання виборчих спорів.
- Надати жінкам необхідну підтримку із подання скарг, а також забезпечити прискорений розгляд справ, якщо відбувається залякування або дискримінація жінок.

Хоча виборчі закони відносяться до компетенції законодавчих органів, ОАВ також мають значний вплив на регулювання **нормативно-правової бази**. Вони можуть:

- Розробляти норми, інструкції, політики й кодекси поведінки для того, аби доповнити та посилити ґендерно-чутливі виборчі закони, включно із забезпеченням інтеграції питань ґендерної рівності у планування та реалізацію виборчих процесів на всіх етапах виборчого циклу.
- Здійснювати контроль за дотриманням нормативно-правових норм й накладати санкції за їх порушення. Порушення норм, пов’язаних із ґендером, часто вважаються менш важливими, аніж інші.

Спеціальні заходи піднімають Руанду на перше місце у світі

У 2014 році жінки обіймали близько 40 відсотків місць у верхній та 64 відсотки у нижній палаті парламенту Руанди. Це – видатне досягнення для будь-якої країни, але воно є надзвичайним для країни, де жінки отримали право брати участь у виборах лише у 1961 році. «Жорсткі» квоти, зафіксовані у виборчих законах та Конституції, допомогли активізувати участь жінок у політичному житті.

Конституція Руанди, офіційно ухвалена у 2003 році, наразі містить цілу низку ґендерних положень, зокрема пряме посилання на Конвенцію про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок та положення про 30-відсоткову ґендерну квоту для жінок в усіх органах, що ухвалюють рішення. Конституція також закликає політичні організації долучатися до зусиль із просвіти у сфері виборів, сприяючи рівності доступу жінок та чоловіків до політичних посад. Окрім цього, в 2007 році було ухвалено поправку до Закону Руанди «Про політичні організації та політиків», згідно з якою у передвиборчих списках партій має бути представлено не менше 30 відсотків жінок. Поєднання цих зусиль дозволило Руанді зайняти перше місце у світі з представництва жінок на національному рівні (Джерело: Проект «Квота»).

Розділ 7.2 Планування і реалізація

Для того, аби гендерні питання були ефективно інтегровані в усі виборчі процеси і процедури (з урахуванням їх масштабності і складності), важливо, щоб орган адміністрування виборів повною мірою враховував гендерні та інші питання, пов'язані із інклюзією виборчого процесу, на стадії планування і реалізації виборчого циклу.

Кращі практики/заходи ОАВ для гендерно-чутливого планування та реалізації

а) Планування

- Провести гендерний аналіз виборчих процесів у період до виборів та визначити, що необхідно здійснити для усунення недоліків. Цей аналіз може ґрунтуватись на рекомендаціях гендерного мапування, проведеного ОАВ раніше. Аналіз може включати обговорення у форматі фокус-груп та/або дослідження бар'єрів у виборчому процесі, які існують для жінок як виборниць, кандидаток, спостерігачок, працівниць виборчих дільниць та ОАВ. Цей аналіз має охоплювати огляд виборчої системи та інших аспектів, що впливають на представництво жінок у виборних органах (зокрема, квоти, зарезервовані місця і правила політичних партій щодо висування кандидатів).
- Розробити плани організації заходів безпеки/операційні плани та відповідні інструкції/директиви, які включають гендерні цілі і заходи, що конкретно спрямовані на врахування потреб жінок. Ці дії повинні бути узгоджені із раніше прийнятою ОАВ гендерною стратегією. Необхідно розглянути можливість та доречність вжиття окремих заходів, що допоможуть повною мірою врахувати потреби жінок, наприклад, виділення спеціального часу на реєстрацію, створення спеціальних виборчих дільниць/кабінок для голосування, або ж інші гендерно-чутливі спільні заходи як-от гендерно-чутливе законодавство чи відкриття реєстрації/виборчих дільниць у той час, коли жінки можуть відвідати їх у супроводі чоловіків – членів їхніх родин.
- Проводити навчання, спрямоване на підвищення гендерної чутливості, для працівників ОАВ (див. Розділ 7.3)

Залучення жінок до розробки і реалізації

Під час розробки Кодексу поведінки на виборах у 2013 році Виборча комісія Непалу проводила консультації із низкою жіночих організацій, у тому числі з Міжпартійним жіночим альянсом, жінками-активістками та Жіночим партійно-фракційним об'єднанням Установчих зборів, для визначення та інтегрування гендерно-чутливих заходів на усіх етапах планування і проведення виборів. До них належать спеціальні положення щодо жінок-працівниць просвітницьких кампаній і жінок, які працюють у сфері реєстрації виборців; щодо гендер-позитивних меседжів для кампаній з просвіти виборців; та положення щодо працівниць виборчих дільниць і жінок-спостерігачок на виборах.

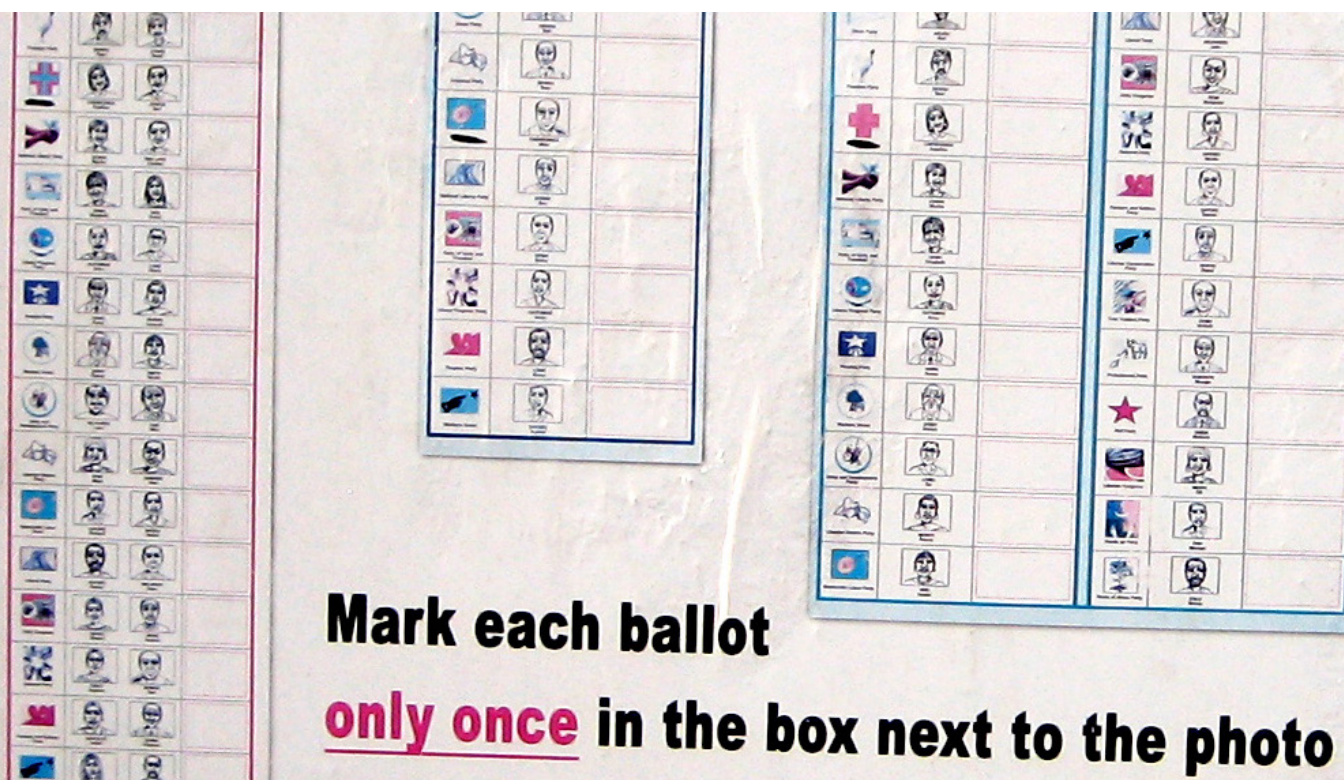
- Створити механізми моніторингу та оцінки для кожного виду діяльності у рамках виборчого процесу.
- Упевнитися, що проекти планів та інструкції переглядаються підрозділом або координаційним центром із гендерних питань перед їхнім остаточним затвердженням.
- Консультуватись із жіночими групами-зацікавленими сторонами у процесі планування.
- Запровадити систему обліку та моніторингу диференційованих за статтю даних для усієї діяльності, пов'язаної із виборами.

Афганістан: ґендерний мейнстрімінг у плануванні та діяльності під час виборчого процесу

Афганістан – країна із високими ризиками для тих, хто займається захистом прав жінок, однак ОАВ, а саме Незалежна виборча комісія (НВК), займається цими питаннями. Ґендерні аспекти враховуються як у внутрішній, так і у зовнішній діяльності НВК. Такі зобов’язання відображені у роботі підрозділу з ґендерних питань, який був створений у травні 2009 року і який відповідав за розробку ґендерної стратегії для НВК, яка була сфокусована на виборчих процедурах під час президентських та місцевих виборів у 2014 році. Підрозділ з ґендерних питань тісно співпрацює з усіма департаментами НВК, включаючи координаційний центр з ґендерних питань у складі департаменту зв’язків з громадськістю НВК, а також із Міністерством у справах жінок та Міністерством Хаджу і релігійних справ. Цей департамент НВК також реалізував просвітницьку кампанію для виборців спільно із вищезгаданими міністерствами, під час якої мулли з усієї країни брали участь у семінарах на тему виборчих прав жінок та важливості участі жінок у виборчих процесах, що були проведені тренерами з питань ґендеру з відповідних міністерств. Також НВК продовжує збільшувати кількість жінок-працівниць, які проводять реєстрацію виборців, для заохочення жінок-виборниць реєструватися і брати участь у виборах. У результаті цих зусиль, жінки склали 36 відсотків виборців у першому турі президентських виборів 2014 року. Більше інформації про ґендерний мейнстрімінг у діяльності НВК на веб-сайті: www.iec.org.

- Закласти бюджет для ґендерних заходів, у тому числі для моніторингу і оцінки.
- Координувати дії з іншими урядовими установами, громадянським суспільством, міжнародною спільнотою і донорами для забезпечення комплексного підходу до ґендерних заходів для конкретних виборів або виборчого процесу загалом.
- Визначити цілі та розробити керівні принципи для підбору кадрів для забезпечення ґендерного балансу при наборі персоналу для організації та проведення виборів, а також розробити, у разі необхідності, відповідні положення щодо формування команд, до яких увійдуть виключно жінки.

б) Реалізація

- У відповідності до керівних принципів підбору кадрів, скрізь, де це можливо, створити ґендерно-збалансовані команди у головних офісах ОАВ та під час проведення роботи на місцях.
- Упевнитися, що календар організаційних заходів з підготовки виборів, інформація про терміни реєстрації кандидатів, проблеми і скарги, а також про реєстрацію виборців і голосування широко розповсюджені заздалегідь до проведення виборів і є легко доступними для чоловіків і жінок.
- Подбати про те, щоб усі матеріали для просвіти виборців та громадянської освіти, посібники та інформаційні повідомлення були ґендерно-збалансованими та представляли жінок у вигідному світлі, щоб використовувалась ґендерно-нейтральна мова, а меседжі для заохочення участі у виборах були ґендерно-чутливі (див. Розділ 7.3).
- Розробити бюлетені, а також будь-які інші друковані матеріали, як-то плакати й листівки, таким чином, щоб вони не дискримінували неграмотних людей. Наприклад, просвітницькі матеріали для виборців можуть бути у вигляді картинок чи анімаційних фільмів, а бюлетені можуть містити

символи чи фотографії кандидатів. Це важливе гендерне питання, оскільки частка жінок серед неграмотного населення зазвичай є більшою.

- Провести огляд, моніторинг і оцінку поточної діяльності, що стосується виборів із урахуванням гендерної перспективи для виявлення існуючих проблем і вживати відповідних заходів для виправлення ситуації.
- Дані моніторингу і оцінки повинні систематизуватись для включення до фінального звіту за результатами проведення виборів.
- Активно заохочувати організації, що приймають участь у спостереженні за виборами, залучати і навчати жінок-спостерігачок, а політичні партії наймати довірених осіб-жінок. Спостереження є критично важливим елементом у забезпеченні прозорості і підзвітності виборчих процесів. Через недостатню кількість жінок-спостерігачок та жінок-довірених осіб виборчі дільниці або реєстраційні центри, на яких працюють виключно жінки, можуть стати вразливими для махінацій і залякування.

Розділ 7.3 Просвіта і навчання

Громадянська освіта і просвіта виборців

Одна з ключових ролей органу адміністрування виборів для успішного проведення виборів полягає в організації своєчасного і ефективного інформування виборців. Для того, щоб забезпечити максимальну участь громадян у виборах, необхідно, щоб вони були обізнаними щодо їхніх виборчих прав та шляхів їх реалізації, а також розуміли важливість власної участі. Це може бути особливо важливо у пост-конфліктних країнах, де голосування і інформація, що стосується виборчих процесів, може бути абсолютно новою для виборців. Кампанії громадянської освіти та просвітницькі кампанії для виборців, які проводять ОАВ та інші зацікавлені сторони, зокрема, організації громадянського суспільства та ЗМІ є надзвичайно важливими для інформування та підвищення мотивації виборців.

Просвітницька робота серед виборців охоплює інформацію, матеріали і програми, які використовуються для інформування виборців про процес голосування на певних виборах, у тому числі, наприклад, дані про право брати участь у виборах, реєстрацію виборців, кандидатів, про те, як і де голосувати, а також про те, що робити у випадку виникнення скарги чи виборчого спору.

Громадянська освіта пов'язана із фундаментальними засадами демократичного суспільства, як-от роль і обов'язки громадян, урядові, політичні і особливі інтереси, засоби масової інформації, бізнес і неприбутковий сектор, а також значення періодичних виборів на основі вільної конкуренції.

Для ОАВ недостатньо проводити лише загальні просвітницькі кампанії для виборців – чоловіків і жінок. Жінки, зазвичай, мають особливі інформаційні потреби. Наприклад, у деяких країнах жінки можуть не бути залученими до виборчих процесів з огляду на конфлікт або культурні традиції; також у деяких країнах через обмежені можливості доступу до освіти і необхідність виконувати домашні обов'язки дівчатка залишають школу раніше, ніж хлопчики, а тому рівень неграмотності серед жінок може бути вище. Унаслідок цього ОАВ повинен вжити відповідних заходів для урахування освітніх потреб жінок, щоб переконатися, що вони мають достатньо інформації для того, аби зробити свідомий вибір.

Як ОАВ може врахувати потреби жінок під час просвітницьких кампаній для виборців: кращі практики

а) Планування заходів із урахуванням освітніх потреб жінок-виборниць

- Проаналізувати конкретні освітні потреби жінок-виборниць у країні у містах і сільських районах та визначити бар'єри для участі жінок у виборчих процесах. Існує ціла низка способів проведення такого аналізу, наприклад, опитування, фокус-групи, глибинні інтерв'ю з ключовими респондентами або огляди відповідних документів, на які посилаються спостерігачі у своїх звітах.
- Визначити певні групи жінок, які можуть мати особливі потреби в рамках просвітницької кампанії серед виборців, зокрема представниці груп етнічних меншин, неграмотні жінки, жінки з інвалідністю, представниці мовних меншин та ін.
- Забезпечити окремий бюджет для просвітницької роботи серед жінок-виборниць.
- Залучити експертів з гендерних питань до процесу планування і розробки матеріалів з громадянської освіти і для просвіти виборців.
- Включити пілот-тестування меседжів, матеріалів, методологій, анкет попередньої та фінальної оцінки знань, а також оцінку впливу діяльності у план заходів з просвіти виборців та бюджету (див. г).

б) Розробка цільових кампаній

- Визначити ключові меседжі для жінок під час громадянської освіти та просвітницької роботи серед виборців. Наприклад, варто наголошувати на тому, що жінки мають право голосувати, самостійно робити власний вибір, підкреслювати важливість участі жінок у політичних процесах у якості виборниць і кандидаток, а також зазначити, які конкретні заходи сприятимуть їхній участі у цих процесах.

- Переконатися, щоб просвітницька робота проводилася серед жінок, які проживають у сільській місцевості, неграмотних, бідних, а також жінок з інвалідністю.
- Використовувати дані оцінювань та опитувань, а також інші інструменти збору інформації для визначення оптимальних шляхів проведення цільових просвітницьких кампаній серед виборців, що дозволять належним чином охопити жіночу аудиторію.
- Там, де це доцільно, варто проводити цільові просвітницькі кампанії для виборців-чоловіків, інформуючи про їхні права, про права жінок голосувати і робити це незалежно, а також про переваги участі жінок у виборчому процесі. Такі кампанії повинні включати в себе питання важливості таємниці голосування, щоб допомогти зменшити випадки сімейного голосування і голосування за довіреністю.
- Подбати про те, щоб матеріали та ілюстрації містили позитивні образи жінок у лідерських ролях (жінки як посадові особи виборчої адміністрації, спостерігачки, кандидатки або викладачки та ін.).

- Розробити матеріали інформаційно-просвітницької кампанії для жінок, які є у групі ризику щодо насильства під час виборів.
- Визначити і використовувати відповідні медіа і методології для охоплення різних цільових груп жінок, у тому числі жінок, які проживають у сільській місцевості, неписьмених, жінок з інвалідністю, представниць етнічних меншин, жінок, які не покидають домівку, а також молодих жінок.

- Подбати про те, щоб семінари і заходи у рамках просвітницьких кампаній проводилися у час, зручний для жінок, у доступних для них місцях, у безпечному середовищі та у невимушеній атмосфері, яка дозволить їм вільно висловлювати свої погляди.
- Забезпечити проведення просвітницької роботи серед виборців змішаними за статтю командами, а там, де це доцільно, створювати для проведення просвітницької роботи серед виборців спеціальні жіночі команди (наприклад, команди акушерок, медичних працівниць або викладачок). У деяких країнах для того, щоб жінки могли подорожувати у складі змішаних команд, для них необхідно розробити спеціальні умови для подорожі. Наприклад, може бути потрібно, щоб учасницю команди супроводжував родич чоловічої статі. Важливо, аби жінки довіряли тій особі, яка їх супроводжує.

Просвіта виборців у Непалі

Напередодні виборів до Установчих зборів 2013 року Виборча комісія Непалу (ВКН) реалізувала низку заходів, спрямованих на поліпшення охоплення та просвітницької роботи серед жінок-виборниць та маргіналізованих груп населення. Наприклад, Виборчий кодекс Непалу закликає до популяризації і поширення новин й інформації, що заохочують жінок брати участь у виборчих процесах, а виборчі директиви, у тому числі положення про представництво 50 відсотків жінок серед добровольців, залучених до просвітницької роботи, додатково стимулювали таку інформаційно-просвітницьку роботу. До команд «Nirwachan Sikshya Karmachari» (NISIKA), або ж до лав працівників просвітницьких кампаній серед виборців, залучили медичних працівниць і викладачок початкової школи з метою належного представництва жінок. У 2013 році майже 24 000 осіб (тобто 76 відсотків) волонтерів, залучених до просвітницької роботи серед виборців, були жінками. Підхід «жінка-для-жінки», за яким працівниці просвітницької кампанії для виборців діставалися до місць проживання жінок у маргіналізованих громадах, щоб поширити серед них інформацію, був ефективним для залучення тих груп жінок, які не мали необхідних ресурсів, щоб дістатись до місця проведення заходів.

Інші ініціативи ВКН, зокрема радіо-оголошення та вуличні театральні вистави, були організовані у такий час і в таких місцях, до яких з великою ймовірністю мали доступ жінки. Такі заходи забезпечили додаткові можливості доступу до громадянської освіти та просвітницьких матеріалів для неграмотних жінок.

в) Максимізація впливу

- Необхідний скоординований, інтегрований і креативний підхід у співпраці з іншими урядовими установами, жіночими групами, громадянським суспільством та медіа у просуванні ключових повідомлень для жінок. Галузі охорони здоров'я та аграрної промисловості можуть стати гарними ресурсами для залучення тренерського персоналу та для просвітницьких кампаній серед виборців: йдеться, наприклад, про співпрацю з командами медичних працівників у сільській місцевості, із акушерками і місцевими сільськогосподарськими асоціаціями. За умов співпраці з відповідними зацікавленими сторонами, ефект і масштабність просвітницької кампанії досягнуть максимуму.

г) Тестування матеріалів і методологія

- Переконалися у тому, що освітні матеріали мають чіткий та мотивуючий зміст, а також перевірити ще до початку кампанії, чи є методики, які використовуються для донесення основних ідей, ефективними для цільових аудиторій. Це можна зробити за допомогою фокус груп, проведення опитувань та ін.

Мобілізація участі жінок у Нігері

Завдяки цілеспрямованій просвітницькій кампанії серед виборців, було зафіксовано максимальну явку виборниць на регіональних і місцевих виборах у Нігері у грудні 2010 року. Справжнім викликом для Незалежної національної виборчої комісії Нігеру був високий рівень неграмотності в країні (понад 70 відсотків населення загалом та 90 відсотків жінок). Необхідно було провести істотну інформаційно-просвітницьку роботу, аби роз'яснити різні рівні виборів, що мали проводитися, а також сутність виборчих процесів. Участь жінок у виборах традиційно була дуже низькою через брак інформації та розуміння своїх прав, а також відсутність основних документів, необхідних для участі у виборах, як-то свідоцтво про народження, посвідчення громадянина або картка виборця. Було проведено трансляцію серії аудіо та відео меседжів, а також масштабну кампанію у форматі «віч-на-віч», цільовою аудиторією якої були молодь, люди старшого віку, маргіналізовані групи населення, при цьому особливий фокус уваги був спрямований на жінок-виборниць. Станом на день голосування жінки складали близько 51 відсотка із 3,56 мільйонів зареєстрованих виборців.

Джерело: Адаптовано із бюлетеня ПРООН «Голоси» – 2-й квартал 2011 року:
Програма розвитку ООН на підтримку виборчого циклу у Нігері

- У разі необхідності перевірити ефективність просвітницької кампанії серед виборців шляхом проведення попередньої та фінальної оцінки, а також оцінки впливу на основі репрезентативної вибірки цільових груп. Цей спосіб передбачає з'ясування рівня знань жінок до проведення просвітницької кампанії серед виборців і оцінку рівня знань тих самих жінок після проведення просвітницької кампанії.

Навчання

При плануванні й проведенні виборів ОАВ співпрацює із різними зацікавленими сторонами в рамках своєї організації та поза її межами. Багато із них проходять навчання або інструктаж від ОАВ щодо їх функціональної ролі на виборах. Цей аспект діяльності надає ОАВ чудову можливість для просування ключових ґендерних меседжів та/або для того, щоб покращити розуміння зацікавленими сторонами конкретних потреб жінок у різних виборчих процесах. При цьому вкрай важливо, щоб ОАВ моделював ґендерно-чутливу поведінку під час підготовки і проведення цих програм.

Діяльність ОАВ щодо інтеграції ґендерних питань у навчальну роботу для зацікавлених сторін

а) Визначити цільові групи і стратегічно запланувати проведення тренінгів з ґендерних питань

- Заздалегідь до виборів необхідно провести тренінг з ґендерних питань, залучаючи багатьох зацікавлених сторін, наприклад, модуль BRIDGE із ґендерних питань для підвищення рівня обізнаності щодо участі жінок у виборчих процесах та ґендерної чутливості у виборчих процесах.
- Провести навчання з ґендерних питань для конкретних зацікавлених сторін, як-то правоохоронні органи та персонал ОАВ, для того, аби допомогти їм інтегрувати ґендерні питання у їхню діяльність, пов'язану із виборами. Наприклад, у випадку проведення тренінгів для представників правоохоронних органів, потрібно підвищити їхню обізнаність щодо ґендерних питань, пов'язаних з безпекою, пояснити, як допомогти запобігти спрямованому проти жінок насильству під час виборів, і як допомогти жінкам, які стали жертвами такого насильства.

б) Підвищення спроможності персоналу ОАВ у проведенні тренінгів з ґендерних питань

- Підвищувати кваліфікацію персоналу ОАВ, відповідального за проведення навчання для зацікавлених сторін в рамках своєї організації та поза її межами, таким чином, щоб вони могли планувати і проводити ґендерно-чутливі тренінги. Наприклад, тренери/тренерки повинні бути поінформовані про необхідність урахування ґендерної специфіки при організації логістичного забезпечення тренінгу. Вони також повинні розуміти, як змоделювати інклюзивну поведінку під час проведення навчання для інших, щоб забезпечити повноцінну участь у навчанні жінок.
- Проводити тренінги з жіночого лідерства, які спрямовані на підвищення лідерського потенціалу жінок у ОАВ та ширшій спільноті зацікавлених сторін у виборчій сфері.

в) Ґендерно-чутливий зміст тренінгів та тренінгових матеріалів

- Переконалися у тому, щоб матеріали для виборчих тренінгів були ґендерно-чутливі, наприклад, зображення, зміст і приклади з практики повинні показувати жінок у позитивному світлі (тобто слід уникати негативних стереотипів і принизливих зображень; натомість варто показувати провідну роль жінок у суспільстві).

Тренінг із ґендерних питань і лідерства для ЦВК Грузії

Центральна виборча комісія Грузії: ґендерне навчання та інформаційно-просвітницька діяльність

У рамках зусиль, спрямованих на збільшення участі жінок як в рамках організації, так і на всіх стадіях виборчого процесу, Центральна виборча комісія (ЦВК) Грузії провела низку тренінгів із жіночого лідерства. Співпрацюючи з ЦВК, IFES провели тренінг із лідерства і прав людини для 40 жінок-членкинь виборчих комісій, завдяки чому вони взяли на себе керівні ролі в адмініструванні виборів до органів місцевого самоврядування. Ці тренінги охоплювали ширші питання ґендерної рівності, у тому числі виклики на шляху до ґендерної рівності, що існують у Грузії, національне законодавство і вирішення конфліктів. Окрім того, навесні 2014 року ЦВК оголосила конкурс на отримання гранту, запрошуючи заявників – організації громадянського суспільства – подавати пропозиції проєктів з популяризації, з-поміж іншого, тематики участі жінок у виборах до органів місцевого самоврядування.

- Виділити можливі ґендерні питання, які можуть виникати у виборчому процесі. Наприклад, під час тренінгу для працівників/ць виборчих дільниць учасники/ці повинні зрозуміти, що сімейне голосування є порушенням закону і виборчих прав.

г) Склад тренінгових команд

- Скрізь, де це можливо, потрібно створити ґендерно-збалансовані команди і переконатись, що чоловіки-тренери і жінки-тренерки мають однаковий статус і відповідальність.
- У разі необхідності варто використовувати команди викладачів, які складаються виключно з жінок. Наприклад, це є доречним у тих ситуаціях, коли підхід «жінка-для-жінки» у проведенні просвітницьких кампаній буде з великою ймовірністю більш ефективним.

г) Відбір учасників

- При запрошенні учасників від зацікавлених сторін, варто попросити їх номінувати на участь як жінок, так і чоловіків.
- До участі на тренінгах, які проводить ОАВ, варто залучати жінок із груп меншин та жінок із інвалідністю.

д) Координація проведення тренінгів з іншими ключовими зацікавленими сторонами

- Необхідно продумати, яким чином можна якнайкраще забезпечити проведення тренінгу для конкретної цільової аудиторії. Наприклад, для цього може бути необхідною координація дій із жіночими або релігійними групами, медичними працівниками, сільськогосподарськими асоціаціями або відповідними урядовими департаментами, наприклад, тими, що відповідають або опікуються питаннями жінок.

Розділ 7.4 Реєстрація виборців

Реєстрація виборців встановлює право громадян брати участь у виборах і має вирішальне значення для забезпечення реалізації демократичного права голосу усіма громадянами, як чоловіками, так і жінками. Системи реєстрації виборців повинні бути простими, прозорими, точними та інклюзивними. Крім цих визначальних параметрів, не існує єдиного універсального способу формування та ведення реєстру виборців. Із гендерної точки зору, використання будь-якого типу систем матиме різноманітні недоліки і переваги, а також різні наслідки для участі у виборчому процесі жінок. При обранні системи реєстрації необхідно ретельно вивчити кожен із різновидів у контексті конкретної країни, щоб упевнитися, що обрана система не погіршить становище жінок-виборниць, які мають право голосу, або ж не маргіналізує їх ще більше, позбавляючи можливості зробити внесок у розбудову більш динамічного та інклюзивного політичного процесу.

«Оскільки органи адміністрування виборів певною мірою визначають порядок реєстрації виборців, вони повинні мати на увазі, що у жінок більше шансів бути зареєстрованими у рамках системи, де державний орган автоматично реєструє для участі у голосуванні усіх громадян, які мають право голосу, за умови, що держава має відповідні навички та ресурси, необхідні для забезпечення ефективної роботи такої системи. У системах, в рамках яких окремі виборці повинні реєструватися самостійно, органи адміністрування виборів мають упевнитися, що інформація про необхідність зареєструватися розповсюджувалася належним чином, що місця реєстрації виборців є легкодоступними і що процедури є швидкими і простими. Особлива увага повинна бути приділена реєстрації переміщених осіб, більшість з яких є жінками».

Джерело: Жінки і вибори: посібник із активізації участі жінок у виборах, стор. 69. ООН

Залежно від країни та нормативно-правової бази, орган адміністрування виборів може нести або не нести відповідальність за реєстрацію виборців, однак він у будь-якому разі нестиме відповідальність за точність всіх даних, які використовуються під час голосування. У випадку, коли ОАВ несе відповідальність за реєстрацію виборців, він повинен забезпечити включення до системи жінок та передбачити заходи, спрямовані на зменшення бар'єрів на шляху жінок до реєстрації, а також, за допомогою цільових кампаній, надати жінкам усю необхідну інформацію та мотивувати їх брати участь у виборах.

Як ОАВ можуть досягнути ґендерно-чутливої реєстрації виборців: кращі практики

а) Система і процес реєстрації виборців

- Розробити просту, прозору й інклюзивну систему та процес реєстрації виборців, які не погіршать умови для жінок і не обмежать їх виборчих прав у будь-який прямий або опосередкований спосіб.
- Під час прийняття рішення про систему реєстрації виборців або під час розробки процесу реєстрації виборців, слід провести аналіз стосовно ймовірних бар'єрів для участі жінок у виборах. Наприклад, бар'єри, пов'язані із: браком часу через роботу та догляд за дітьми; рівнем грамотності; із релігійними, етнічними або культурними традиціями; питанням громадянства та іншими конкретними проблемами, з якими стикаються жінки з інвалідністю, жінки-переселенки і жінки у постконфліктних країнах; а також страхом та залякуванням. Важливо, щоб цей аналіз виявляв реальні проблеми жінок, а дані були отримані від

Ефективна реєстрація виборців у Непалі

Намагаючись максимально збільшити кількість зареєстрованих для участі у голосуванні жінок, особливо із маргіналізованих груп, Виборча комісія Непалу (ВКН) спільно із організаціями громадянського суспільства створила 486 мобільних таборів реєстрації виборців у 32 районах, де працював IFES. У рамках цієї ініціативи волонтерки, що працювали у системі охорони здоров'я, та вчителі початкової школи, більшість із яких були жінками, долучились до проведення реєстрації виборців за системою «від дверей до дверей». У результаті цього у період з вересня 2011 року по жовтень 2013 року 1 677 743 жінок були поінформовані про реєстрацію для участі у голосуванні та заохочені скористатися нею. Це було особливо важливо для найбільш маргіналізованих районів, як-от Гайда Ведпур у районі Махоттарі, де лише невелика кількість жінок голосували на виборах до Установчих зборів у 2008 році. Частково завдяки зусиллям ВКН із реєстрації виборців, понад 77 відсотків жінок у Гайда Ведпур взяли участь у голосуванні на виборах до Установчих зборів у 2013 році, у порівнянні з 64 відсотками чоловіків-виборців, що стало свідченням значного збільшення доступності виборчого процесу для жінок.

У результаті реалізації цих та інших ініціатив 6,16 мільйонів жінок, що становлять 50,76 відсотків від загального числа зареєстрованих виборців, були зареєстровані для участі у голосуванні на виборах до Установчих зборів у 2013 році, що засвідчило зменшення бар'єрів на шляху до участі у виборах, які існували в минулому.

них самих. Не варто покладатись на припущення або «загальновідомі» факти, оскільки такі дані можуть бути некоректними.

- Приймаючи рішення про систему реєстрації, слід оцінити різні варіанти із урахуванням ґендерної перспективи для того, аби зрозуміти, яким чином це потенційно може вплинути на жінок.
- Якщо ОАВ не несе прямої відповідальності за реєстрацію виборців, необхідно підтримувати зв'язок із установою, відповідальною за це питання, аби пропагувати процес, який дозволить забезпечити інклюзію жінок.
- У системах, запроваджених державою, в яких громадяни автоматично реєструються урядовими структурами, мають існувати механізми, які дозволяють вести та оновлювати списки реєстру виборців. Це особливо важливо у країнах зі слабкою системою ведення цивільного реєстру, у постконфліктних країнах, де дані могли бути знищені або підтасовані, або у країнах, де є багато переміщених осіб (більшість з яких часто є жінками).

- Варто переконатись, що у системах, які запроваджені державою, імена жінок, які нещодавно вийшли заміж, коректно фіксуються як саме жіночі імена, а також взяти до уваги, що місце проживання жінок, коли вони виходять заміж, може змінитись. Окрему увагу варто також приділити розлученим жінкам та вдовам у тих випадках, коли статус їхньої реєстрації залишається прикріпленим до їхнього подружнього статусу.
- У системах, запроваджених державою, необхідно зафіксувати імена жінок, що знаходяться на утриманні, зокрема у країнах, де відповідні записи вносяться під іменем чоловіка – глави сім'ї.
- Якщо використовується система, у якій виборці несуть відповідальність за власну реєстрацію, варто запланувати проведення широких інформаційних кампаній, а також переконатися, що процес реєстрації виборців є максимально легким, доступним та зрозумілим (див. пункт б. нижче).
- Усунути надмірно жорсткі вимоги для реєстрації там, де жінки, ймовірно, матимуть труднощі з отриманням ідентифікаційних документів або існують обмежені можливості для ідентифікації особи (наприклад, це може стосуватися переміщених осіб-жінок).
- Переконатися, що переміщені особи – жінки і чоловіки – мають можливість зареєструватися.
- Переконатися, що реєстр містить дані про стать зареєстрованого виборця і надає диференційовані за статтю дані стосовно зареєстрованих виборців.
- Подбати, щоб система реєстрації була доступна та зрозуміла для неграмотних жінок і чоловіків; осіб, що мають труднощі у комунікації; осіб із інвалідністю.

Сприяння реєстрації виборниць у Пакистані

Виборча комісія Пакистану (ВКП) у співпраці з організаціями громадянського суспільства і політичними партіями розробила меседжі для виборців, що заохочують жінок реєструватися для участі у голосуванні. Вони включали ґендерно-чутливі меседжі про реєстрацію, необхідну для отримання комп'ютеризованих національних посвідчень особи, та інформацію про те, як підтвердити дані реєстрації виборців за допомогою мобільних сервісів. Ці повідомлення були поширені за допомогою оголошень на телебаченні і радіо, плакатів, банерів і соціальних медіа. За допомогою кампанії PakVoter, що була проведена IFES з метою підвищити рівень обізнаності та знань про вибори до органів місцевого самоврядування, меседжі, схвалені ВКП, були розповсюджені серед майже 1,3 мільйона Facebook сторінок, більше половини з яких належали жінкам.

- Завчасно подбати про оголошення щодо дати і тривалості періоду загального ознайомлення зі списком виборців, а також про те, щоб ці повідомлення здійснювались у формі, доступній для жінок, у тому числі тих, хто проживає у віддалених районах та/або постійно знаходиться вдома з малими дітьми. Проводити моніторинг реєстрації і вживати заходів для виправлення ситуації у разі надто низької реєстрації жінок.

б) Просвітницька робота стосовно реєстрації виборців

- Необхідно розробити і провести цільові просвітницькі кампанії для того, аби упевнитися, що жінки-виборниці розуміють сутність та важливість виборів, переваги реєстрації; а також надати додаткову інформацію, яка стосується конкретних проблем та потреб жінок.
- Застосувати творчий та комплексний підхід і досягти максимального ефекту, співпрацюючи з іншими зацікавленими сторонами, як-от громадянське суспільство, громади і релігійні групи, а також медіа, у просуванні ключових меседжів.
- Варто обрати таку методологію просвітницької роботи серед виборців, яка дозволить максимально ефективно охопити жіночу аудиторію і задовольнити потреби неграмотних жінок, жінок з інвалідністю, жінок із етнічних меншин і жінок-виборниць, які голосують уперше.

- Переконатися у тому, що жінки мають інформацію та час, щоб подати скарги стосовно реєстрації виборців, а також забезпечити доступ до процесу подання скарг.
- У разі необхідності забезпечити проведення цільової просвітницької роботи серед виборців-чоловіків, щоб пояснити їм важливість реєстрації жінок.

в) Штат і логістика

- Скрізь, де тільки можливо, варто створювати ґендерно-збалансовані команди для проведення просвітницької роботи серед виборців, реєстрації виборців, для комітетів із розгляду скарг та команд, які займаються питаннями безпеки, а також упевнитися, що ці команди є прийнятними для місцевої громади.
- Для команд, що опікуватимуться реєстрацією виборців, варто провести навчання ґендерно-чутливому поводженню, що також охоплюватиме питання особливих потреб жінок із інвалідністю.
- Для проведення просвітницької кампанії та реєстрації виборців варто створити, де це доцільно, виключно жіночі команди.
- Переконатись у тому, що жінки можуть легко і безпечно дістатися до центрів реєстрації і що ці центри мають гнучкий графік роботи, який надає можливість жінкам мати доступ до реєстрації до або після роботи та у той час, коли вони вільні від домашніх обов'язків.
- Переконатися у тому, що центри реєстрації виборців є придатними та доступними для вагітних жінок, жінок із дітьми, літніх жінок та для осіб із інвалідністю.
- Створити мобільні центри реєстрації виборців для віддалених районів.
- Запланувати час для реєстрації виборців у такий період року, коли жінки і чоловіки, найбільш імовірно, матимуть можливість взяти у ній участь. Наприклад, варто уникати сезону збору врожаю або зимового сезону у високогірних районах.
- Налагодити взаємодію зі службами безпеки, щоб гарантувати належний рівень безпеки під час реєстрації виборців.

Розділ 7.5 Передвиборча кампанія

Етап передвиборчої кампанії – це період інтенсивної політичної діяльності, впродовж якого партії і кандидати змагаються один із одним, щоб пропагувати свої меседжі та спробувати виграти вибори. У час, коли напруження між політичними партіями, кандидатами і їхніми прихильниками (а також між політичними партіями, кандидатами і органом, відповідальним за моніторинг і регулювання діяльності передвиборчої кампанії) стрімко зростає, це може перетворитися на складний період для усіх зацікавлених сторін. Особливо складним він стає для кандидаток, оскільки на багатьох рівнях існує ґендерна дискримінація.

Попри те, що міжнародні стандарти чітко зазначають право жінок брати участь у виборах на рівних умовах із чоловіками, а в багатьох країнах це відображено у національному законодавстві, в реальності жінки, у порівнянні з чоловіками, зазнають значно більше бар'єрів і дискримінації. У багатьох країнах через ґендерні стереотипи і соціальні, релігійні та культурні чинники жінкам може бути дуже складно увійти у політику й конкурувати із чоловіками на рівних умовах. Жінки, зазвичай, мають більше сімейних обов'язків, через що їм складніше подорожувати і проводити час далеко від дому. У країнах із демократією, що розвивається, жінки часто менш освічені, ніж чоловіки, мають менше коло соціальних зв'язків, і гірший доступ до інформації. У деяких країнах і в постконфліктних ситуаціях жінки можуть зіткнутися із серйозними проблемами особистої безпеки, а також з підвищеною імовірністю стати об'єктами залякування і насильства під час виборів. Нарешті, – і це часто згадується як найбільша перешкода до участі жінок, – вони, зазвичай, мають обмежений доступ до необхідних ресурсів. Найважливішим є те, що жінки-кандидатки мають менший доступ до політичного фінансування, необхідного для ефективної конкурентної боротьби і проведення дедалі більш затратних передвиборчих кампаній, а також інших необхідних ресурсів, у тому числі транспорту, медіа та місць для проведення зустрічей із виборцями.

Роль органу адміністрування виборів у регулюванні і моніторингу фінансування та заходів передвиборчої кампанії визначається у законодавстві країни. У деяких країнах, наприклад, в Австралії, ОАВ має повноваження регулювати і проводити моніторинг фінансування, методів діяльності і загальної поведінки політичних партій і кандидатів. В інших країнах, як-от Бенін, Греція та Естонія, відповідальність

покладається на іншу урядову установу або кілька установ, а мандат повноважень ОАВ більш обмежений. Однак якими б не були повноваження ОАВ, він відіграє визначальну роль у забезпеченні дотримання законодавства, що встановлює принцип рівності прав та можливостей та створює рівні умови для всіх політичних партій і кандидатів, незалежно від статі. Із огляду на виклики, які стоять перед жінками, ОАВ несе особливу відповідальність за те, щоб сприяти створенню такого виборчого середовища, у якому жінки-кандидатки зможуть на рівних умовах конкурувати із чоловіками-кандидатами.

Діяльність ОАВ для забезпечення рівності на етапі передвиборчої кампанії: кращі практики

а) Фінансування і ресурси передвиборчої кампанії

- Якщо це у рамках компетенції ОАВ, варто розглянути можливість проведення адвокаційної кампанії на підтримку прийняття закону або нормативного акту, згідно з яким буде визначена мінімальна сума фінансування передвиборчої кампанії, яка має бути витрачена на передвиборчі кампанії жінок-кандидаток, а також буде встановлена мінімальна кількість заходів або виступів, які проводять кандидатки. Це особливо актуально у разі запровадження квот для жінок-кандидаток.
- Залежно від повноважень ОАВ, він може проводити аудит, перевіряти, накладати адміністративні штрафи і рекомендувати притягнути до відповідальності за недотримання законодавства, щоб домогтися виконання нормативно-правової бази, що регулює фінансування передвиборчої кампанії, та забезпечити запровадження санкцій у випадку незаконних або надмірних внесків і витрат.
- Варто забезпечувати або сприяти рівному доступу жінок-кандидаток до ресурсів передвиборчої кампанії, у тому числі до будь-якого державного фінансування на проведення заходів передвиборчої агітації, на використання ефірного часу, на забезпечення місць проведення кампанії, а також до фінансування від політичної партії.

б) Нормативно-правове регулювання передвиборчої кампанії/правила ведення передвиборчої агітації

- Розробити разом із зацікавленими сторонами чіткі і всебічні нормативно-правові акти, які регулюють проведення передвиборчої кампанії, а також кодекси поведінки із конкретними положеннями, що стосуються рівних можливостей і рівного ставлення до кандидатів чоловічої і жіночої статі, які балотуються на виборах.

- Якщо ОАВ виділяє часові інтервали для передвиборчих заходів кожній із партій, необхідно переконатися у тому, що це відбувається із урахуванням гендерних аспектів.
- Забезпечити захист жінок від переслідування і залякування за допомогою включення відповідних положень до нормативних актів, що регулюють виборчу кампанію, а також до кодексів поведінки.
- Переконатися у тому, що політичні партії знають про необхідність дотримання норм, закріплених цими положеннями, а також про наслідки їх недотримання. За умови відсутності формального кодексу поведінки, варто працювати із політичними партіями для укладення неофіційної домовленості щодо поведінки у період передвиборчої кампанії.
- Забезпечувати або пропагувати суворе дотримання правил і кодексів поведінки, а також системного застосування санкцій за недотримання законодавства.

в) Вирішення спорів

- Варто подбати про те, щоб жінки-учасниці виборчих перегонів розуміли алгоритм урегулювання виборчих спорів і щоб він був легкодоступним для них.
- Забезпечити або пропагувати залучення жінок до механізму врегулювання виборчих спорів.
- Переконатися у тому, що механізм урегулювання виборчих спорів не дискримінує жінок.

г) Доступ до медіа

- Включити або виступати за включення до закону про вибори та інших нормативно-правових актів відповідних положень, які забезпечать рівний доступ до медіа для всіх кандидатів.
- Працювати із медіа та державною телерадіомовною компанією, аби забезпечити рівні умови у висвітленні кампаній кандидатів обох статей, і упевнитися, що це висвітлення є збалансованим, справедливим і недискримінаційним.
- Забезпечити і пропагувати суворе дотримання нормативно-правових актів, що регулюють діяльність медіа, і кодексу поведінки на час передвиборчої кампанії, а також виступати за системне застосування штрафних санкцій у випадку недотримання законодавства.

г) Безпека

- Включити питання захисту жінок-кандидаток при плануванні заходів безпеки у період проведення виборів.
- Налагодити роботу з відповідними зацікавленими сторонами, до яких належать служби безпеки і політичні партії, для забезпечення захисту від переслідування і залякування жінок-кандидаток у ході виборчого процесу.
- У випадку переслідування, залякування і насильства щодо жінок-кандидаток, забезпечити (або виступати за це перед відповідними органами) швидке покарання порушників у відповідності до закону.

Це зображення було частиною серії просвітницьких матеріалів для виборців у Непалі. На ньому показано процес виборів із використанням ілюстрацій, на яких, серед інших, були зображені жінки та люди з інвалідністю

д) Надання інформації і діяльність, спрямована на встановлення довіри

- Встановити і підтримувати контакт з політичними партіями впродовж усього періоду передвиборчої кампанії з метою досягнення взаєморозуміння і створення мирного та справедливого середовища для проведення передвиборчої кампанії – такого, у якому чоловіки і жінки мають рівні права та можливості.

- Проводити спеціалізовані інформаційні міжпартійні сесії і заходи, присвячені діяльності у рамках передвиборчої кампанії, для жінок, які вже балотуються або потенційних кандидаток.
- Розглянути можливості щодо призначення жінки/ок – штатної працівниці/ниць ОАВ відповідальною/ими за отримання інформації про передвиборчу кампанію та повідомлень про випадки порушень або залякування, спрямовані проти жінок-кандидаток.
- Надати політичним партіям і кандидатам інформацію про виборчі процедури, нормативні акти і відповідні кодекси поведінки. Варто підкреслити важливість інклюзії, гендерної рівності і необхідність дотримання правових норм, які пов'язані із цими питаннями.
- Проводити зустрічі із кандидатками з метою з'ясувати, чи вони у повній мірі обізнані щодо своїх прав відповідно до чинного виборчого законодавства, а також упевнитися, що ОАВ обізнаний щодо усіх конкретних питань або проблем, які можуть виникнути, і здатен на них адекватно відреагувати.

Розділ 7.6 Виборчі процедури і день голосування

Поняття демократії стає найбільш відчутним для населення у день виборів і під час процесу голосування. Те, як орган адміністрування виборів управляє процесом голосування, є не лише видимим для усіх, але й буде, з великою ймовірністю, знаходитися під пильним оком громадськості, політичних партій, кандидатів, громадянського суспільства, медіа і міжнародної спільноти. Ключовий аспект, який буде знаходитися у фокусі уваги, – це те, якою мірою жінки та інші маргіналізовані групи, зокрема, жінки із інвалідністю та жінки з етнічних меншин, були залучені до процесу голосування, і чи можуть вони вільно реалізувати своє демократичне право голосу відповідно до національного законодавства, а також міжнародних стандартів і зобов'язань. Засади ґендерно-чутливих процедур голосування мають бути закладені на етапах планування та реалізації виборчого циклу, у тому числі і у загальні ґендерні стратегії та політики ОАВ.

Як ОАВ можуть забезпечити проведення голосування із урахуванням ґендерних питань: кращі практики

Групи спостерігачів за виборами у Непалі, що склалися виключно з жінок

Виборча комісія Непалу (ВКН) акредитувала групи спостереження за виборами до Установчих зборів 2013 року, які склалися виключно з жінок. Це була перша ініціатива такого роду у Непалі. Діяльність цих груп спостереження, що представляли 30 різних жіночих організацій, розгорталася під керівництвом Національної комісії у справах жінок (National Women's Commission, NWC). Після проведення спостереження за виборами спостерігачки підготували звіт, до якого вони включили інформацію про отриманий досвід і рекомендації для проведення майбутніх виборів, чітко зазначаючи можливості усунення бар'єрів на шляху до участі жінок у голосуванні.

Персонал виборчих дільниць

- Потрібно розробити керівні принципи і механізми моніторингу щодо підбору ґендерно-збалансованого персоналу для роботи на виборчих дільницях.

- Переконатися у тому, що жінки наймаються також і на керівні посади, наприклад, уповноваженої із проведення виборів, голови та заступниці голови виборчої дільниці.
- Забезпечити жінкам підтримку, необхідну для їхньої ефективної роботи та попіклуватися про те, щоб питання їхньої особистої безпеки бралися до уваги. Наприклад, забезпечити заходи безпеки для проїзду до і від виборчої дільниці, якщо працівниці виборчих дільниць подорожують у темну пору доби або через небезпечні райони.
- Навчити персонал виборчої дільниці ґендерно-чутливій поведінці та попередити їх про такі практики голосування, що можуть поставити жінок у невідгідне становище, як-от голосування за дорученням та сімейне голосування (див. нижче).

Безпека

- Необхідно активно взаємодіяти із співробітниками правоохоронних органів, щоб забезпечити ґендерно-чутливий підхід до заходів безпеки і запобігти залякуванню жінок на виборчих дільницях. Із точки зору безпеки, жінки у певних ситуаціях можуть бути більш вразливими до залякування, ніж чоловіки. Брак безпеки і поваги до гідності, чи то у громадській, чи то у приватній сфері, обмежує здатність жінок вільно голосувати, обіймати державні посади або брати участь у інших заходах, пов'язаних із виборами.
- Співпрацювати із правоохоронними органами, щоб гарантувати включення жінок до персонального складу команд, що забезпечують охорону під час голосування.

Управління процесом голосування

- Персонал виборчої дільниці повинен бути обізнаним і не допускати сімейного голосування і голосування за дорученням, оскільки обидві ці практики можуть поставити жінок у надзвичайно невідгідне становище.

Сімейне голосування. Цей термін використовується для позначення ситуації, коли двоє або більше людей входять до однієї кабінки для голосування і або голосують разом, або ж, як це часто буває, глава сім'ї вкидає бюлетені від імені групи. Така практика, зазвичай, поширюється на чоловіків і дружин і є порушенням міжнародних зобов'язань, що стосуються принципу таємниці голосування. Вона особливо поширена у патріархальних суспільствах, де жінки не мають достатньо свободи для того, аби робити незалежний та вільний вибір.

Голосування за дорученням. Цей термін використовується для позначення ситуації, коли одна людина подає документи за кількох осіб і голосує від імені їх усіх. Ця практика часто більш поширена у сільській місцевості, де проживає менш освічене населення, і може ставити жінок у невідгідне становище. Як і сімейне голосування, ця практика ставить під загрозу таємницю голосування і є порушенням міжнародних зобов'язань, а також національного законодавства у більшості країн.

- Забезпечити пріоритетний доступ до здійснення голосування для вагітних жінок і жінок з дітьми, осіб із інвалідністю, а також літніх жінок і чоловіків.
- Подбати про те, щоб час, відведений для голосування, дозволяв жінкам поєднати голосування з їхніми професійними і сімейними обов'язками.
- Надати допомогу неграмотним виборцям та особам з інвалідністю.
- Форму бюлетеня слід зробити простою, щоб не дискримінувати неграмотних людей (див. розділ 7.2 – це необхідно врахувати на етапі планування і реалізації).
- Запропонувати інші ґендерно-чутливі заходи. Наприклад, у разі необхідності, організувати роботу таким чином, щоб працівниці виборчих дільниць були відповідальними за нанесення чорнила на пальці жінок-виборниць.

Логістичне забезпечення виборчої дільниці

- Розташувати виборчі дільниці у безпечних і доступних місцях, до яких жінки й особи з інвалідністю можуть легко дістатися.
- Подбати про те, щоб виборчі дільниці були належним чином облаштовані. Наприклад, відсутність пандусів для інвалідних колясок і відсутність туалетів на виборчих дільницях може знеохочувати виборців з інвалідністю, а також жінок-виборниць.

- Подбати про наявність достатньої кількості виборчих дільниць, щоб виборцям не доводилося чекати у довгих чергах або подорожувати на великі відстані. Довгі черги, а також розташування виборчих дільниць на далекій відстані можуть перешкоджати участі жінок у голосуванні через брак часу з огляду на їхні домашні і професійні обов'язки. Окрім того, у країнах, де ґендерні норми обмежують свободу пересування жінок, ймовірність участі жінок у голосуванні зменшується, якщо є необхідним, аби член сім'ї чоловічої статі супроводжував їх до віддалено розташованих виборчих дільниць.
- Використовувати пересувні виборчі дільниці для виборців у віддалених районах країни.
- У разі необхідності, створити окремі виборчі дільниці для жінок, де працівницями виборчої дільниці також є жінки. Це може бути доцільним у країнах, де це відповідатиме традиціям місцевої культури, а також буде ефективним заходом із точки зору вирішення проблеми голосування за дорученням або сімейного голосування у країнах, де така практика поширена. Слід подбати про те, щоб місця розташування роздільних виборчих дільниць і їхній внутрішній інтер'єр були такими, щоб жінки не відчували себе під надто пильним поглядом чоловіків. Це особливо актуально у тих культурах, де жінки, зазвичай, не показують своє обличчя, але зобов'язані це робити для встановлення особи перед голосуванням. Далі варто розглянути ідею про змішування бюлетенів із тих виборчих дільниць, де голосували тільки жінки, із бюлетенями, вкинутими у скриньки чоловіками до підрахунку (але після звірки), з тим, аби уникнути будь-яких проблем або небажаних наслідків у випадках, коли прослідковуються результати волевиявлення, характерні для певної статі.

Забезпечення окремих виборчих дільниць для жінок і чоловіків

У деяких країнах, де суспільні норми не заохочують спілкування між чоловіками і жінками поза межами родинного кола, окремі виборчі дільниці для чоловіків і жінок можуть підвищити ймовірність голосування жінок. Десятки країн світу запровадили окремі виборчі дільниці у окремих визначених районах. Прикладами такої практики є Афганістан, Індія, Папуа Нова Гвінея, Лівія, Непал, Шрі-Ланка, Бангладеш, Йемен, Пакистан, Алжир і Занзібар.

Джерело: Системи з окремими виборчими дільницями для чоловіків і жінок (АСЕ)

Робота з ОАВ щодо збільшення кількості жінок серед персоналу виборчих дільниць у Камбоджі

Із метою збільшення кількості жінок серед персоналу виборчих дільниць, Національний виборчий комітет (НВК) у Камбоджі надав неоціненну підтримку і зробив великий внесок до програми жіночого лідерства, проведеної IFES за фінансової підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Програма дала можливість провести навчання із питань адміністрування виборів та розвитку лідерських навичок для 490 жінок із усієї Камбоджі. Посадові особи Національного виборчого комітету взяли участь у тренінгу як запрошені спікери та допомогли провести тренінги, присвячені процесу голосування та підрахунку голосів. Після тренінгів посадові особи місцевих органів влади взяли участь у роботі регіональних форумів, організованих для учасниць тренінгів, щоб надати їм інформацію і поради щодо того, як подавати заявку на конкурс на заміщення посад у НВК, особливо на час проведення виборів до рад громад 2012 року та президентських виборів 2013 року. У результаті поєднання навчання, розширення кола професійних зв'язків і активної участі НВК у цьому процесі, 173 із 196 учасниць отримали пропозиції обійняти посади на виборах 2012 року, а 209 із 325 учасниць отримали пропозиції обійняти посади під час проведення президентських виборів.

«Я переконаний, що якщо ці учасниці візьмуть участь в адмініструванні виборів у майбутньому, кожні наступні вибори будуть більш прозорими».

Тоуч Сетха (Touch Setha), заступник голови виборчої комісії провінції Кандал

«Програма допомогла мені зрозуміти, чому вибори настільки важливі і чому жінки повинні бути залучені до процесу. Тренінг був неоцінним для мене, оскільки допоміг добре зрозуміти ролі, обов'язки і процедури, які виконуються у день голосування. Я планую продовжувати брати участь у проведенні виборів у Камбоджі».

Дук Радалі (Douk Radaly) брала участь у програмі жіночого лідерства і успішно зайняла посаду заступниці керівника провінційного виборчого комітету (ПВК) на виборах до рад громад 2012 року.

Розділ 7.7 Встановлення та підтвердження результатів виборів

Після закриття виборчих дільниць орган адміністрування виборів повинен зробити все можливе, щоб підрахунок голосів і встановлення результатів, а також процес розгляду скарг і апеляцій були ґендерно-чутливими.

Діяльність ОАВ для забезпечення ґендерно-чутливого процесу встановлення і підтвердження результатів виборів: кращі практики

Підрахунок голосів і встановлення результатів виборів

- Потрібно переконатися, що правила визнання бюлетеня дійсним/недійсним не надто жорсткі, щоб уникнути дискримінації неграмотних і неосвічених людей, багато з яких є жінками. Як правило, бюлетені повинні бути враховані, якщо є зрозумілим, за кого особа мала намір віддати свій голос.

«Уперше під час проведення загальних виборів 11 травня 2013 року Виборча комісія Пакистану (ВКП) запровадила спеціальні заходи, щоб зібрати диференційовані за статтю дані про явку виборців за допомогою окремого підрахунку бюлетенів із жіночих кабінок на змішаних виборчих дільницях. Однак спостерігачі місії ЄС зі спостереження за виборами повідомили, що на практиці цей підрахунок у переважній більшості випадків так і не був проведений і відповіді на ці запитання не були внесені до форм, що фіксують результати».

Джерело: Місія ЄС зі спостереження за виборами. Пакистан: Заключний звіт. 2013 р. http://www.eueom.eu/files/pressreleases/english/eu-eom-pakistan-2013-final-report_en.pdf

- Забезпечити впровадження ефективних систем на місцях, у тому числі навчання персоналу виборчих дільниць методам протидії шахрайству, від якого потерпають кандидатки.
- Забезпечити наявність ефективної системи збору диференційованих за статтю даних про явку виборців та обраних чоловіків і жінок.
- Результати, отримані після проведення виборів, мають бути викладені у зручному форматі та розміщені у таких місцях, які є легкодоступними для жінок і осіб із інвалідністю.
- Здійснювати контроль за розходженнями даних, пов'язаних з підрахунком голосів/встановленням підсумків голосування у спосіб, який би забезпечував усунення проблем, пов'язаних зі збором даних.

Процес розгляду скарг і апеляцій

- Процеси розгляду скарг і апеляцій повинні бути чіткими і простими у використанні, щоб не дискримінувати неосвічених та неписьмених жінок або жінок з інвалідністю.
- Розслідувати випадки, коли обрані жінки-кандидатки склали свої повноваження, для того, аби з'ясувати причини такого вчинку та перевірити, чи мали місце погрози та залякування.
- Забезпечити членство жінок у будь-якому адміністративному або судовому органі, що розглядає виборчі скарги.
- Варто подбати про те, щоб жінки були ознайомлені із процесом розгляду скарг і апеляцій в рамках просвітницької кампанії для виборців.
- Оцінити можливість жінок отримати рівноправний доступ до процесу подання скарг і апеляцій, у тому числі якщо йдеться про неформальні або альтернативні механізми правосуддя.
- Надати підтримку жінкам, які подають скаргу або оскаржують рішення, у першу чергу тим, які мають особливі потреби, як-от жінки із інвалідністю або неграмотні жінки.
- Проаналізувати дані, які стосуються скарг, поданих виборницями і кандидатками, наприклад, кількість та характер скарг, а також місце, де відбувся інцидент, пов'язаний зі скаргою. Це забезпечить важливий зворотній зв'язок та надасть інформацію для розробки політики і прийняття рішень під час підготовки до наступних виборів.

Статистика участі у виборах у Грузії

У 2014 році, уперше в історії проведення виборів у Грузії, поруч із ім'ям у списках виборців з'явилась світлина та ідентифікація виборця за статтю. Це дозволило Центральній виборчій комісії (ЦВК) Грузії узагальнити й оприлюднити інформацію про участь жінок у голосуванні у день виборів. Списки виборців із розбивкою за статтю допомогли виявити, що жінки становили 1 866 514 осіб з 3 472 772 осіб, зареєстрованих у реєстрі виборців (тобто 54 відсотки). У масштабах країни 50,2 відсотків (1 485 350) усіх голосів були віддані жінками. У столиці Грузії цифра досягала 55,94 відсотків. За результатами виборів 2014 року ЦВК оприлюднила документ, у якому було проаналізовано різну сукупність даних для порівняння рівнів політичної участі чоловіків та жінок.

Розділ 7.8 Післявиборчий період

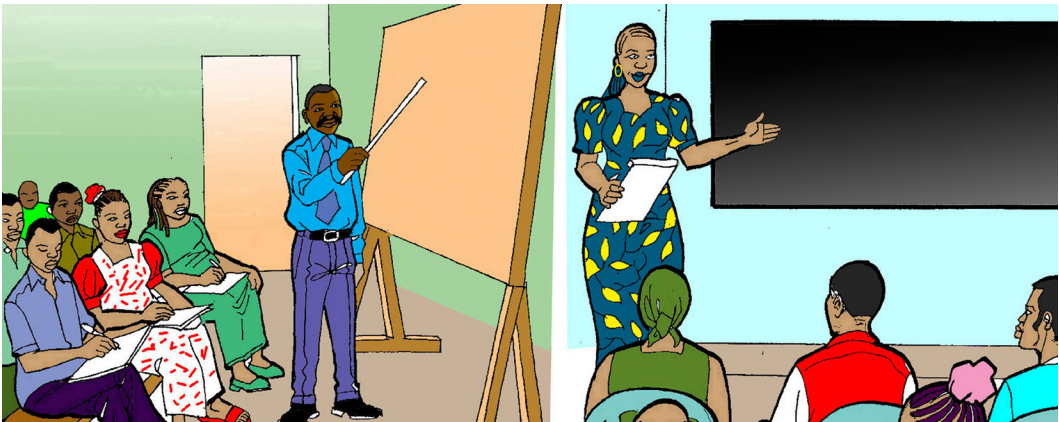
Післявиборчий період, який, зазвичай, є найбільш тривалою фазою виборчого циклу, надає органу адміністрування виборів цінну можливість проаналізувати вибори, різні виборчі заходи і процеси з урахуванням ґендерної перспективи. На основі ретельного аналізу, визначення уроків, здобутих із попереднього досвіду, і рекомендацій ОАВ (за відсутності нагальних процедурних завдань та політичного тиску) може використовувати цей час, аби спланувати та застосувати необхідні заходи для подальшого розвитку власної стратегії, спрямованої на досягнення ґендерної рівності і повноцінної участі жінок у майбутніх виборах. Співпраця із головними зацікавленими сторонами всередині інституції та поза її межами є одним із найважливіших елементів цього процесу. Це допоможе забезпечити прозорий і комплексний підхід, а також підтримку й прихильність зацікавлених сторін щодо майбутніх програм і політики ОАВ, які пов'язані з ґендерними питаннями.

Діяльність ОАВ, пов'язана із ґендерними питаннями, у післявиборчий період: кращі практики

Аналіз і звітність у період після виборів

- Підготувати план проведення ґендерного аналізу у період після виборів, визначаючи головних зацікавлених сторін всередині інституції та поза її межами, з якими необхідно консультуватися, а також питання, які необхідно розглянути. Цей план повинен включати проведення спеціальних зустрічей для вивчення ґендерних питань, а також питань доступності у процесі голосування. Також потрібно включити ґендерний компонент до зустрічей зацікавлених сторін, присвячених більш широким питанням, у період після виборів.
- Зібрати представників та представниць відповідних зацікавлених сторін в рамках інституції та поза її межами на національному і місцевому рівнях, щоб подивитися на різні виборчі заходи і процеси крізь «ґендерні окуляри». Вкрай важливо у рамках цього процесу забезпечити проведення консультацій із жіночими групами і групами спостерігачів. Ці групи повинні включати молодих жінок і жінок із маргіналізованих груп, зокрема, жінок із інвалідністю та представниць етнічних меншин.

- Проаналізувати випадки насильства щодо жінок під час виборів, а також його вплив на участь жінок у виборчих процесах.
- Узагальнити диференційовані за статтю дані (результати виборів у тому, що стосується явки жінок на виборах; кількість голосів, отриманих кандидатками; посади, що здобули жінки; а також участь жінок у якості працівниць ОАВ, спостерігачок і довірених осіб) аби переконатися у тому, що цілі та заплановані цільові показники було досягнуто, а якщо ні – з'ясувати причини цього.
- Розглянути можливість проведення обговорення у фокус-групах із основними зацікавленими сторонами-жінками, як-от виборницями, кандидатками, або ж працівницями виборчої адміністрації, щоб почути їхню точку зору щодо виборів і пов'язаних з ними процесів.

Це зображення було частиною серії матеріалів, яку використовували у Демократичній Республіці Конго для просвітницької роботи серед громадськості, яка була присвячена процесу голосування.

- Підготувати рекомендації (на основі аналізу та отриманого попереднього досвіду) щодо подальших напрямків правової реформи й того, що можна зробити для посилення ґендерної рівності на майбутніх виборах.
- Підготувати доповідь «ґендер і вибори» із чіткими рекомендаціями щодо майбутніх дій, зробити її доступною для різних зацікавлених сторін та опублікувати її на веб-сторінці.
- Включати розділ, присвячений питанням впливу ґендерних факторів, до щорічного звіту ОАВ.
- Провести зустрічі з головними зацікавленими сторонами та повідомити їх про результати ґендерного аналізу та отримані із попереднього досвіду висновки та рекомендації.

- Задokumentувати та зберігати ключову інформацію, що стосується ґендерної проблематики, у доступному форматі.
- Розбудовувати контакти і налагоджувати професійні зв'язки із жінками-лідерками на національному та місцевому рівнях, жіночими групами або організаціями, які займалися просуванням та сприянням участі жінок у діяльності, пов'язаній із нещодавніми виборами.

Навчання, посилення інституційної спроможності і організаційний розвиток

а) Зовнішній розвиток

- Продовжувати покращувати суспільне розуміння та обізнаність щодо виборчих процесів за допомогою громадянської освіти та просвіти виборців, розроблених з урахуванням останнього аналізу виборчого та післявиборчого періоду.
- Продовжувати посилення спроможності організацій громадянського суспільства для підтримки повноцінної участі жінок у виборах.
- Обмінюватися досвідом і різноманітними кращими практиками з іншими ОАВ.

б) Внутрішній розвиток

- Проводити подальше навчання ґендерно-чутливій поведінці для персоналу ОАВ.
- Продовжувати надавати жінкам можливості для професійного зростання, зокрема шляхом проходження навчання, участі у тренінгах для розвитку навичок і наставництва без відриву від роботи.
- Посилювати спроможність підрозділу із ґендерних питань та/або координаційного центру із ґендерних питань ОАВ.
- Наймати жінок на посади усіх рівнів, особливо середнього і вищого рівня.
- Проводити дослідження з різних питань, що стосуються жінок (наприклад, участь жінок у політичному житті, вирішення виборчих спорів, насильство щодо жінок, проблеми жінок із інвалідністю), та використовувати результати цих досліджень під час планування майбутньої діяльності.
- Переглянути і в подальшому розвивати ґендерну стратегію та організаційну політику з ґендерних питань, з урахуванням результатів ґендерного аналізу.
- Переглянути стратегічний план ОАВ на предмет його ґендерної чутливості та, у разі необхідності, внести відповідні зміни.

Виборчі процеси

- Запланувати і скласти бюджет заходів, які спрямовані на подальший розвиток гендерної рівності у різних виборчих процесах і заходах під час підготовки до майбутніх виборів.
- Якщо є бюджетні прогалини, варто налагодити співпрацю із донорами та розробити пропозиції щодо фінансування заходів, які пов'язані з гендерними питаннями.

- Розпочати здійснення заходів, необхідних для поліпшення виборчих процесів з урахуванням гендерної перспективи.
- Взаємодіяти із відповідними зацікавленими сторонами для проведення правових реформ, пов'язаних із гендерними питаннями.
- Проводити оновлення списків виборців, інтегруючи нові підходи, визначені у ході аналізу після виборів, спрямовані на збільшення реєстрації жінок для участі у виборах.

Розділ 8 Гендер та інвалідність

Жінки з інвалідністю часто зазнають подвійної дискримінації через їхню інвалідність та гендерний статус. Також малоймовірно, що жінки із інвалідністю матимуть кращий доступ до освіти або професійної підготовки належної якості, медичної допомоги і реабілітації, а також можливості працевлаштування, порівняно із жінками, які не мають інвалідності. Внаслідок цього, вони частіше житимуть у бідності та будуть виключені з політичного і суспільного життя їхніх громад.

За даними Агентства США з міжнародного розвитку (USAID),¹¹ жінки з інвалідністю становлять майже три чверті усіх людей із інвалідністю у країнах із низьким або середнім рівнем доходу. Із огляду на такий значний відсоток жінок із інвалідністю, які стикаються з додатковими бар'єрами через свою стать, важливо, щоб орган адміністрування виборів добре розумів проблеми, пов'язані із гендерними аспектами, що перешкоджають їх повноцінній участі у політичному і виборчому процесах.

Інтеграція положень Конвенції про права осіб з інвалідністю у Непалі

Після ратифікації Конвенції про права осіб з інвалідністю у травні 2010 року Непал визнав положення конвенції чинними на території країни. Деякі положення вже відображені у національному законодавстві і директивах. Наприклад, у 2012 році уряд Непалу схвалив «Директиву про фізичну доступність і комунікаційні послуги для людей із інвалідністю», яка доповнює чинний Будівельний кодекс задля більш ефективного вирішення проблем людей з інвалідністю.

Після прийняття цієї директиви люди із інвалідністю матимуть кращий доступ до громадської інфраструктури, зокрема до шкільних будівель, лікарень і урядових будівель. Ці об'єкти зазвичай є основними місцями розташування виборчих дільниць, а також місцями проведення заходів громадянської освіти і реєстрації виборців.

¹¹ Women with Disabilities, United States Agency for International Development [Жінки з інвалідністю, Агентство США з міжнародного розвитку]. www.usaid.gov/what-we-do/gender-equality-and-womens-empowerment/women-disabilities.

Відправною точкою для ОАВ повинні стати основні міжнародні та національні правові документи, що стосуються людей з інвалідністю. Із міжнародної точки зору, найбільш значущими з них є *Конвенція про права осіб з інвалідністю Організації Об'єднаних Націй 2008 року*. Стаття 6 (про жінок із інвалідністю) декларує права жінок із інвалідністю та визначає відповідальність держави за їх дотримання. Крім того, у статті 29 про політичне і суспільне життя йдеться про дотримання політичних прав людей із інвалідністю. Ці статті наведені нижче.

Стаття 6: Жінки із інвалідністю

Жінки та дівчата із інвалідністю піддаються множинній дискримінації. Держави повинні уживати всіх можливих заходів для забезпечення повного і рівного здійснення ними всіх прав і свобод, викладених у Конвенції.

Стаття 29: Участь у політичному та суспільному житті

Люди із інвалідністю мають право брати участь у політичному й суспільному житті, а також голосувати і бути обраними.

У Розділі 4 цього посібника наголошується на тому, що участь жінок у політичному житті може бути ускладнена через цілу низку інституційних, соціальних або культурних бар'єрів, які часто загострюються через інвалідність. Наприклад:

- Жінкам часто буває складніше, ніж чоловікам, виконати вимоги щодо громадянства або документації, які необхідні для реєстрації виборців, через дискримінаційні закони про громадянство. Ця проблема ще більш загострюється, коли йдеться про жінок і дівчат з інвалідністю.
- Реєстрація для участі у голосуванні нерідко вимагає довгого очікування у чергах або подолання значної відстані, щоб дістатися до виборчих дільниць. Обидва з цих факторів можуть стати серйозними перешкодами для жінок з інвалідністю, особливо враховуючи те, що 65-70 відсотків жінок із інвалідністю проживають у сільській місцевості.¹²
- Гендерне насильство під час виборів може стримувати участь жінок у політичному житті. Жінки із інвалідністю утричі частіше зазнають фізичного або сексуального насильства, аніж жінки, що не мають інвалідності.¹³

¹² "Factsheet: Violence against Women and Girls with Disabilities" Women Watch. United Nations [«Інформаційний бюлетень: Насильство над жінками і дівчатами з інвалідністю», Women Watch. ООН].

¹³ The World Bank/Yale University (April 2004). "HIV/AIDS and Disability: Capturing Hidden Voices" [Світовий банк/Єльський університет (квітень 2004)]. «ВІЛ та інвалідність: дослухаючись до прихованих голосів»].

- Жінки часто мають недостатній рівень громадянської і політичної свідомості, спричинений низьким рівнем грамотності і освіти серед жінок. Ця проблема часто поглиблюється у жінок із інвалідністю, оскільки глобальний рівень грамотності серед людей з інвалідністю є надзвичайно низьким.¹⁴ Окрім того, відповідно до глобальних середніх показників – 42 відсотки дівчат у порівнянні із 51 відсотком для хлопців – дівчата з інвалідністю мають значно менше шансів закінчити початкову школу, ніж хлопці з інвалідністю.¹⁵ Це тягне за собою низку наслідків для здатності жінок із інвалідністю брати участь у виборах, починаючи від їхнього розуміння власного права голосу й права робити незалежний вибір до можливості отримати доступ до механізмів врегулювання виборчих спорів.
- Культурні традиції, які обмежують незалежність жінок або чинять тиск, перешкоджаючи їм у здійсненні індивідуального вибору, можуть призвести до голосування за дорученням або сімейного голосування. У випадках жінок із інвалідністю, які значно більш залежні від підтримки з боку сім'ї, цей ризик стає ще вищим.
- Жінки, як і раніше, недостатньо представлені у політичних процесах та процесах прийняття рішень, а представництво жінок із інвалідністю у цих процесах є ще нижчим.

За підрахунками Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), близько 15 відсотків населення світу має певну форму інвалідності. На основі цих даних можна оцінити кількість людей із інвалідністю у Непалі, що становить майже 4 мільйони (за даними Центрального бюро статистики про перепис населення у 2012 році). При тому, що жінки становлять половину населення, кількість жінок із інвалідністю у Непалі за оцінкою може становити 2 046 700 осіб.

У цьому посібнику постійно наголошується на важливості визнання особливих потреб жінок із інвалідністю. Нижче наведено короткий огляд кращих практик ОАВ для забезпечення повноцінної участі жінок із інвалідністю на різних етапах виборчого циклу.

¹⁴ UN Enable. "UN Enable Factsheet on Persons with Disabilities." United Nations [ООН Enable. «ООН Enable Інформаційний бюлетень про осіб із інвалідністю». ООН].

¹⁵ Leonard Cheshire Disability (March 2014). "Realizing the Rights of Women and Girls with Disabilities" [Центр допомоги людям з інвалідністю Леонарда Чешира (березень 2004 року). «Реалізація прав жінок і дівчат з інвалідністю»].

«Я є однією із семи керівників Комісії з питань проведення виборів Філіппін і єдиною жінкою серед них. Я сподіваюся, що кожного разу, коли жінки з інвалідністю бачать мене, вони мають наочний приклад того, що немає жодної причини, з якої вони не можуть реалізувати власний потенціал. Труднощів більше, однак вони не є непереборними. Один великий перший крок – це реалізація особистого права бути частиною процесу прийняття рішень у країні шляхом участі у виборах.

Ось чому я працюю над тим, щоб люди із інвалідністю були партнерами, а не просто бенефіціарами наших виборчих програм і реформ. Я наполягала на включенні проблем людей із інвалідністю до наших резолюцій і рішень, щоб вони не залишалися просто допоміжними або додатковими питаннями.

Наш комітет відповідав за розробку Правил і положень щодо впровадження нового закону, який забезпечить доступність виборчих дільниць для осіб з інвалідністю і літніх людей. Ми подбали про те, щоб отримати відгуки і схвалення лідерів організацій людей із інвалідністю. Попереду ще довгий шлях, але я роблю все можливе, щоб ідеї і внесок жінок із інвалідністю були завжди затребувані, тому що це найкращий спосіб залучити їх до діяльності і здобути їхню підтримку наших програм, навіть у довгостроковій перспективі після мого обмеженого часу перебування на посаді в Комісії».

Грейс Падака, Комісія з питань проведення виборів Філіппін

Моделювання кращих практик всередині ОАВ

- Переконатися, що будівля ОАВ є доступною для людей із інвалідністю та укомплектована необхідним обладнанням.
- Варто розмістити позитивні зображення і плакати людей із інвалідністю у будівлях та офісах ОАВ.
- Наймати жінок із інвалідністю: Потрібно спершу визначити види робіт, які можуть виконувати жінки з інвалідністю, і потім здійснити відповідний набір персоналу.

1. Нормативно-правова база

- У рамках загального огляду законодавства з урахуванням ґендерної перспективи варто перевірити, чи відповідає воно міжнародним та вітчизняним правовим документам, що стосуються жінок із інвалідністю, як-от *Конвенція про права осіб з інвалідністю*.
- Необхідно забезпечити усунення обмежень щодо права голосу.
- Залучити організації осіб з інвалідністю до розробки виборчого законодавства, сприятливого для людей з інвалідністю, у тому числі кодексів поведінки.

2. Планування і реалізація

- У рамках ґендерного аналізу виборчих процесів варто провести огляд положень і заходів крізь призму потреб жінок із інвалідністю. Потрібно визначити бар'єри на шляху до їх участі у виборах і способи подолання цих проблем. Необхідно залучати жінок із інвалідністю до аналізу і розробки рішень.
- Розробити операційні плани, процедури і пов'язані із ними інструкції, що враховують потреби жінок із інвалідністю.
- Розробити політику щодо пріоритетного голосування.
- Розробити політику щодо альтернативних методів голосування, як-от попереднє голосування або використання переносних скриньок для голосування.
- Розробити схему розміщення обладнання на виборчих дільницях таким чином, щоб вони були доступними для людей із інвалідністю.
- Закупити збільшувальне скло, кабінки для голосування, доступні для людей у інвалідних візках, тактильні наклейки для скриньок для голосування, великі ручки та інші матеріали, які сприятимуть доступності процесу голосування для людей із інвалідністю.

- Розробити інструкції для голосування за допомогою трафаретів на бюлетені.
- Слід уникати складного дизайну бюлетенів, щоб не допускати дискримінації людей із інвалідністю.
- Надавати акредитацію спостерігачам із інвалідністю.
- Здійснювати огляд, моніторинг і оцінку заходів з точки зору жінок із інвалідністю.
- Необхідно збирати та обробляти диференційовані за статтю дані стосовно людей із інвалідністю.

3. Просвіта і навчання

- Необхідно проаналізувати конкретні освітні потреби жінок із інвалідністю у рамках просвітницької роботи серед виборців.
- Розробити цільові меседжі, матеріали та відповідну методику просвітницької роботи серед виборців, які дозволять належним чином охопити жінок з інвалідністю. При цьому варто підкреслювати будь-які спеціальні заходи, що сприятимуть їхній участі.
- Слід подбати про те, щоб матеріали для просвітницької роботи серед виборців містили позитивні образи жінок із інвалідністю.
- Потрібно працювати у тісному контакті з групами та організаціями, які працюють із людьми із інвалідністю для забезпечення максимальної ефективності просвітницьких кампаній серед виборців.
- Провести тренінг з жестової мови для тренерів.
- Підготувати навчальні матеріали шрифтом Брайля та збільшеним шрифтом.
- Провести тренінг, спрямований на покращення розуміння питань інвалідності, із залученням багатьох зацікавлених сторін (наприклад, модуль BRIDGE з питань доступності), щоб підвищити рівень їх поінформованості про потреби людей із інвалідністю. Також слід подбати про те, щоб цей тренінг охоплював, окрім інших питань, потреби жінок із інвалідністю.
- Підвищувати кваліфікацію працівників ОАВ для забезпечення можливості проведення тренінгів, у яких потреби людей із інвалідністю враховуватимуться на етапах планування, проведення й оцінки тренінгу.
- Включити питання, пов'язані із інвалідністю, до посібників для працівників виборчих дільниць та провести тренінг для працівників виборчих дільниць із питань організації процесу голосування для людей із інвалідністю.
- Подбати про те, щоб жінки із інвалідністю були запрошені до участі у тренінгах ОАВ.

4. Реєстрація виборців

- За допомогою консультацій з організаціями людей із інвалідністю, слід визначити, чи повинна інвалідність бути відображена на ідентифікаційних картках виборців.
- У рамках розробки і реалізації процесу реєстрації виборців потрібно визначити та проаналізувати перешкоди, з якими стикаються жінки із інвалідністю під час реєстрації як виборців. Наприклад, у багатьох країнах жінки із інвалідністю можуть стикатися із особливими труднощами при отриманні громадянства і документів, що посвідчують особу.

- Необхідно подбати про те, щоб люди з інвалідністю мали доступ до ідентифікаційних документів, необхідних для голосування.
- Розробити і реалізувати на практиці заходи, котрі сприятимуть участі жінок із інвалідністю у процесі реєстрації виборців.
- Варто переконатись, що при реєстрації виборців ведеться окремий облік диференційованих за статтю даних щодо осіб із інвалідністю.

- Розробити і провести цільові просвітницькі кампанії для виборців із використанням відповідної методології для того, щоб жінки з інвалідністю знали, чому їм важливо зареєструватися і як вони можуть це зробити.
- Включити позитивні зображення жінок із інвалідністю до матеріалів, присвячених реєстрації виборців.
- Забезпечити, щоб жінки з інвалідністю знали про свої права, як-от право подавати скарги щодо процесу реєстрації виборців, а також забезпечити їм необхідну підтримку у разі, якщо вони мають підставу подавати скарги.
- Провести тренінг для груп проведення реєстрації виборців, аби переконатися, що вони розуміють потреби людей із інвалідністю.
- Обрати легкий та доступний метод реєстрації виборців для людей із інвалідністю.

5. Передвиборча кампанія

- Подбати про те, щоб жінки з інвалідністю мали інформацію та розуміли алгоритм урегулювання виборчих спорів, а також про те, щоб цей процес був легкодоступним для них.

6. Виборчі процедури, день голосування, встановлення та підтвердження результатів виборів

- Подбати про те, щоб виборчі дільниці були легкодоступними для осіб із інвалідністю і мали відповідне обладнання, зокрема: пандуси, туалети, доступні для людей в інвалідних візках тощо.
- Визначити посади у штатному розкладі на виборчих дільницях, які можуть обіймати жінки із інвалідністю, та провести відповідний набір кадрів.
- Упевнитися, що працівники правоохоронних органів обізнані щодо конкретних потреб жінок із інвалідністю та мають можливість гарантувати їм належний рівень безпеки.
- Подбати про те, щоб жінки з інвалідністю мали пріоритетний доступ на виборчу дільницю і надати їм допомогу у разі необхідності.
- Вести окремий облік диференційованих даних щодо виборців із інвалідністю.
- Подбати про те, щоб результати виборів були подані у доступному форматі і у місцях, які є легкодоступними для осіб із інвалідністю.
- Подбати про те, щоб процес розгляду скарг і апеляцій був доступним для людей з інвалідністю і щоб їм надавалася необхідна підтримка, якщо вони бажають подати скаргу.

7. Післявиборчий період

- Варто забезпечити, щоб питання доступності були частиною післявиборчого аналізу.
- Подбати про те, щоб організації людей із інвалідністю брали участь у процесі аналізу після виборів.
- Подбати про те, щоб рекомендації щодо поліпшення доступу для людей із інвалідністю і особливі потреби жінок із інвалідністю бралися до уваги при плануванні майбутніх виборів.
- Налагодити співпрацю із організаціями людей із інвалідністю.

Об'єднана виборча комісія М'янми

Ґендер та інвалідність – на шляху до інклюзивних виборів

Після півстоліття правління військових М'янма домоглася значного прогресу у демократичному розвитку, коли розпочалася підготовка до парламентських виборів 2015 року. В основі цієї підготовки – зусилля Об'єднаної виборчої комісії (ОВК), що були спрямовані на сприяння проведенню інклюзивних виборів з урахуванням ґендерних питань та потреб людей із інвалідністю.

Під час розробки свого нового Стратегічного плану члени Комітету ОВК зі стратегічного планування, робоча група зі стратегічного планування і члени ОВК уперше провели зустріч із представниками жіночих груп та організацій людей із інвалідністю (серед яких також були жінки), щоб включити до цього плану заходи, які мають на меті підвищити інклюзивність виборчого процесу.

Завдяки цим консультаціям ОВК вдалося виявити бар'єри, із якими зіштовхуються жінки, особливо жінки із інвалідністю, зокрема, під час реєстрації виборців, просвітницької роботи серед виборців та процедури голосування у день виборів, а також бар'єри, що перешкоджають їх представництву у політичних партіях. Працюючи із цими зацікавленими сторонами, ОВК розробила план для вирішення усіх цих проблем. ОВК також проводить щомісячні координаційні наради з жіночими групами і організаціями людей із інвалідністю для підвищення доступності і ґендерної чутливості виборчих матеріалів. Тривале партнерство між ОВК і організаціями громадянського суспільства поставило у центр уваги питання прав людини та інклюзивності.

Гендер і вибори: бібліографія

ACE (Administration and the Cost of Elections) Project: The Electoral Knowledge Network [Проект ACE (Адміністрування і вартість виборів): Мережа інформації про вибори]. <http://www.quotaproject.org/>.

BRIDGE (Building Resources on Democracy, Gender and Elections) Gender and Elections Training Module [BRIDGE (Розбудова ресурсів у сфері демократії, управління та виборів) Навчальний модуль «Гендер і вибори»].

DPKO/DFS – DPA Joint Guidelines on Enhancing the Role of Women in Post Conflict Electoral Processes, October 2007. United Nations, Department of Peacekeeping Operations and Department of Field Support in Cooperation with the Electoral Assistance Division of the Department of Political Affairs [DPKO/DFS – DPA Спільні директиви щодо посилення ролі жінок у виборчих процесах у постконфліктних суспільствах, жовтень 2007 року. Організація Об'єднаних Націй, Департамент операцій з підтримки миру і Департамент польової підтримки у співпраці з відділом надання допомоги у проведенні виборів Департаменту з політичних питань].

Electoral Management Design, the International IDEA Handbook, 2006 [Дизайн системи адміністрування виборів, посібник Міжнародного інституту демократії та сприяння виборам, 2006].

Equal Access: How to Include Persons with Disabilities in Elections and Political Processes, IFES and NDI, 2014 [Півний доступ: Як забезпечити участь осіб з інвалідністю у виборчих і політичних процесах, IFES та NDI, 2014].

Factsheet on Persons with Disabilities, United Nations, accessed July 2014 [Інформаційний бюлетень про людей з інвалідністю, Організація Об'єднаних Націй, липень 2014 року].

Factsheet: Violence against Women and Girls with Disabilities, UN Women, 2013 [Інформаційний бюлетень: Насильство над жінками і дівчатами з інвалідністю, ООН жінки, 2013].

Gender Equality in Political Party Funding, chapter 9, Julie Ballington. Funding of Political Parties and Elections Campaigns, International IDEA, 2003 [Гендерна рівність у фінансуванні політичних партій, розділ 9, Джулі Баллінгтон. Фінансування політичних партій і виборчих кампаній, Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам, 2003].

Gender Checklist for Free and Fair Elections in Southern Africa, 2002. Southern African Development Community (SADC) and Electoral Support Network (ESN) [Список контрольних запитань щодо ґендерної проблематики для вільних і справедливих виборів у Південній Африці, 2002. Співтовариство розвитку Південної Африки (SADC) і Мережа зі сприяння ефективності виборчого процесу (ESN)].

Gender Equality in Political Party Funding, Julie Ballington [Ґендерна рівність у фінансуванні політичних партій, Джулі Баллінгтон].

Global Database of Quotas for Women [Глобальна база даних квот для жінок]. <http://www.quotaproject.org/>.

Guidelines for Understanding, Adjudicating, and Resolving Disputes in Elections, ed. Chad Vickery, 2011 [Керівництво для розуміння, винесення рішень і урегулювання виборчих спорів, за ред. Чада Вікері, 2011].

The Gender Dividend: A Business Case for Gender Equality, UN Women, 2011 [Ґендерні дивіденди: практики бізнесу для ґендерної рівності, ООН Жінки, 2011].

Handbook for Monitoring Women's Participation in Elections, OSCE/ODHIR, 2004 [Посібник для здійснення моніторингу участі жінок у виборах, ОБСЄ/БДІПЛ, 2004].

HIV and Disability: Capturing Hidden Voices, The World Bank and Yale University, 2004 [ВІЛ та інвалідність: дослухаючись до прихованих голосів, Світовий банк і Єльський університет, 2004].

International Electoral Standards: Guidelines for reviewing the legal framework of elections, IDEA, 2002 [Міжнародні виборчі стандарти: рекомендації для огляду нормативно-правової бази для проведення виборів, Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам, 2002]. http://www.idea.int/publications/ies/upload/electoral_guidelines.pdf.

Methodological Guide on Electoral Assistance, European Commission, 2006 [Методологічний посібник із надання допомоги у проведенні виборів, Європейська комісія, 2006].

Independent Election Commission of Afghanistan website [Веб-сайт Незалежної виборчої комісії Афганістану]. <http://www.iec.org.af/2012-05-29-07-06-38/gender-mainstreaming>.

Nepal Demographic Health Survey, 2011 [Демографічне обстеження стану здоров'я у Непалі, 2011]. <http://dhsprogram.com/pubs/pdf/FR257/FR257%5B13April2012%5D.pdf>.

Online electoral cycle, International IDEA [Виборчий цикл онлайн, Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам]. <http://ecycle.idea.int/>.

Pakistan: Final Report, EU Election Observation Mission, 2013 [Пакистан: Заключний звіт, Місія ЄС зі спостереження за виборами, 2013]. http://www.eueom.eu/files/pressreleases/english/eu-eom-pakistan-2013-final-report_en.pdf.

Political Finance and Gender Equality: IFES White Paper, Lolita Cigane and Magnus Ohman, Forthcoming [Політичне фінансування і гендерна рівність: Біла книга IFES, Лоліта Чігане і Магнус Оман].

Realizing the Rights of Women and Girls with Disabilities, Leonard Cheshire, March 2014 [Реалізація прав жінок і дівчат із інвалідністю, Леонард Чешир, березень 2014 року].

Report on Gender Mapping in the Field of Elections, UNDP Electoral Support Project (ESP), June 2010 [Звіт про гендерне картування у сфері виборів, Проект ПРООН зі сприяння ефективності виборчого процесу (ESN), червень 2010 року].

Rwanda: Women Hold Up Half the Parliament, case study, Elizabeth Powley, Women in Parliament: Beyond Numbers, Revised Edition, International IDEA 2005 [Руанда: Жінки становлять половину парламенту, тематичне дослідження, Елізабет Паулі, Жінки у парламенті: за рамками цифр, виправлене і доповнене видання, Міжнародний інститут демократії та сприяння виборам].

Strategic Planning for Effective Electoral Management, IFES, October 2011 [Стратегічне планування для ефективного адміністрування виборів, IFES, жовтень 2011 року].

Systems with Separate Polling Stations for Women and Men, ACE – The Electoral Knowledge Network, 2013 [Системи з окремими виборчими дільницями для жінок і чоловіків, Проект ACE – Мережа інформації про вибори, 2013].

Training in Detection and Enforcement (TIDE), Enforcing Political Finance Laws Training Handbook, IFES June, 2005 [Навчання із виявлення порушень і правозастосування (TIDE), Навчальний посібник із контролю за дотриманням законодавства з політичного фінансування, IFES, червень 2005].

UN Women and Elections: Guide to Promoting the Participation of Women in Elections, March 2005. OSAGI and the Electoral Assistance Division of the Department of Political Affairs (EAD) [ООН Жінки і вибори: керівництво для сприяння участі жінок у виборах, березень 2005 року. OSAGI і підрозділ із надання підтримки у проведенні виборів Департаменту з політичних питань (EAD)].

Voices: Global Program for Electoral Support, UNDP, 2011 [Голоси: Глобальна програма зі сприяння ефективності виборчого процесу, ПРООН, 2011]. http://www.undp.org/content/dam/undp/img/democraticgovernance/global_programme/Newsletter/VOICES2%20sept%202011.pdf.

Women in Election Administration: Analysis of Female Membership and Positions in Election Management Bodies in Central-Eastern Europe, the Balkans, Russia and Eastern Partnership Countries, IFES, 2014 [Жінки в адмініструванні виборів: аналіз ситуації щодо членства та посад жінок в органах адміністрування виборів в Центральній-Східній Європі, країнах Балканського півострова, Росії та країнах Східного Партнерства, IFES, 2014].

Women in National Parliaments, Inter-Parliamentary Union, 2014 [Жінки у національних парламентах, Міжпарламентський Союз, 2014]. <http://www.ipu.org/wmn-e/world.htm>.

Women with Disabilities, United States Agency for International Development, 2012 [Жінки з інвалідністю, Агентство США з міжнародного розвитку, 2012]. <http://www.usaid.gov/what-we-do/gender-equality-and-womens-empowerment/women-disabilities>.

Global Expertise. Local Solutions.
Sustainable Democracy.